

חוברת שפה חינוכית יחד מצמיחים תקומה

עד עולם נאהב אותך פולדת, אנו לך בקרב ובעמל"
נתן אלתרמן

יחד מצמיחים תקומה

בתחילת המלחמה, כאשר תכפו עלינו צרות, שלא ידענו כמוהן עד אז, והיינו צפויים לצרות עוד יותר קשות ונוראות, ידעתי מאוד, כי עם קשה עורף זה יעמוד על עצמותו בשעה שמענים אותו ביסורי גיהנום, יעמוד גם בפני הצרות החדשות. אז היה ברור, כי בטון של גבורה עליונה צריך לדבר, כי לגבורה עליונה אנו זקוקים.

(אהרון דוד גורדון)

בימים אלו של סערת המלחמה, תעצומות נפש אדירות ותנופת התנדבות ועשייה שטרם נראו כמותן שנות דור עולות לפני השטח, לצד השבר והאבדן המטלטל שאנו חווים.

מתוך ערכי היסוד של השומר החדש- ערבות הדדית, אומץ אזרחי ואהבת הארץ, ומתוך תפיסה של 'נעשה ונשמע' - אנחנו אומרים 'הנני' ונענים לקריאות הבאות מהשטח- ועם ישראל איתנו. מדי יום אנו מאפשרים ומצטרפים לאלפי מתנדבים מכל הקשת הישראלית, קבוצות ובודדים, משפחות חברות וארגונים, מערכת החינוך והמגזר העסקי שמגיעים לשטח להושיט יד לחקלאי ישראל. בימים אלו נטלו חלק יותר ממאה אלף אזרחים בכל רחבי הארץ, וזכינו להיות הגוף המניע, מאפשר ונותן שפה למבצע הצלת המזון של ישראל.

ההתגייסות המשותפת לעשייה מתוך הבנת המשמעות של האחיזה החקלאית באדמות הארץ, המחוייבות לחקלאים ולעמל החקלאי, והדחיפות שבהעמדת משק המזון שלנו על בסיס עצמאי, הפכו בשעה קשה זו לנחלת הכלל, כשהם משמשים בסיס לתקווה ולמחוייבות לבניין עבודת של הארץ בתנועת תקומה חדשה. הלימוד המלווה עשייה זו מאפשר למתנדבים ולנו לינוק משורשי הרוח היהודית-ישראלית, בעודנו נוטעים עצמנו באדמת ארצנו ומצמיחים שורשים של עשייה, כך שיתקיים בנו " והיה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עַל פְּלִגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".

השפה החינוכית שלנו מעניקה מילים ומסגרת העמקה והשראה לתהליכים אלו, תוך ביסוסם על מקורות חדשים וישנים. מתורת גורדון ומקורות ישראל, לצד סיפורים מעוררי השראה וטקסטים שנכתבו במלחמה הנוכחית. במהלך ימי המערכה ערכנו אסופת מקורות לחיזוק הרוח, כתבנו מערכי שיעור חדשים ומעוררי תקומה, הפקנו סרטונים, מערכי הדרכה (החיטה צומחת שוב) וסדר ט"ו בשבט (שורשים של תקומה) לצד עזרי הדרכה והכשרות (הכשרות מדריכים, מובילי פראיירים, ומעגלי לימוד וסמינרים). והרחבנו שיחה מלווה במעגלי הצוות והמחנכים. כעת אנו נערכים לצקת שפה זו בחזרה למסגרות החינוך שלנו ולמסעות ומערכי המתנדבים. ועמלים על הקמת אתר תוכן ייעודי והשקת פודקאסט חדשני מלווה.

און ריפמן, סמנכ"ל ומייסד

עינט קרמר, המנהלת החינוכית

חוברת שפה חינוכית ארגונית

"המילים אינן רק תוצר שאנחנו עפיקים, הן יוצרות אותנו. מי שאנחנו, תהליכי החשיבה שלנו, דרכי התגובה שלנו, כל אלה הם תוצר של אוסף המילים המצוי בתוכנו... למשמעות המילים כוח משל עצמה. המילים נותנות בידינו את הכוח האדיר להעביר רעיונות לאחרים, והן עוזרות לנו לנסח מושגים בדרכים שיאפשרו לנו עצמנו להביןם. כאשר מבינים מהן מילים – לא תוצר היסטורי או הגדרה פילונית, אלא ישויות חיות – כאשר נוכחים הן בכוחן הן במגבלותיהן של המילים, או אז מונחים היסודות לקשר חדש בינינו ובין מחשבותינו." הרב עדין שטיינזלץ

ארגון השומר החדש הינו תנועה ציונית חינוכית מתחדשת שקבעה לעצמה כיעוד את משימת השמירה על אדמות המדינה במעשה ובלימוד. המשימה שלנו נשענת על צורך בוער בשינוי תודעתי עמוק בחברה הישראלית ביחס לעבודת האדמה. שינוי שיוביל לשיקום הערבות ההדדית, והאומץ האזרחי הנדרשים להבטחת גשוגה של ישראל במאה השנים הבאות. לשם כך השומר החדש מפעיל מגוון רחב של פענים ותוכניות חינוכיות להגשמת היעוד והחזון, על פני מגוון קהלים ואוכלוסיות, ובמנעד גילאי רחב. ככל שאנחנו מרבים לעשות ומפעטים לדבר, וככל שאנו צוברים ניסיון חינוכי משמעותי, רחב ועמוק, אנו מפתחים גם שפה ומושגים מסייעים לשדה החינוכי בו אנו פועלים. החוברת שלפניך מגישה את תוצרי תהליך הניסוח הגיבוש ושל שפה זו.

תוך שאנו פועלים בעקביות להגשת המטרות שלנו, העולם הסובב אותנו השתנה וממשיך להשתנות ללא הרף. החברה בישראל ובמערב מאופיינת כיום בתרבות מסכים המקדשת את האני ואת הקל תוך שהיא הולכת ומרחקת מעולם החקלאות ומחייבור פשוט לעמל ולעבודת אדמה. מגמה זו מעידה על צורך בשינוי, עדכון והתאמה של המטרות החינוכיות ותהליכי החינוך שאנו מובילים בהתאם למציאות המשתנה, זאת על מנת להקנות לחניכנו כלים נחוצים להתמודדות מוצלחת עם האתגרים הצפויים להם היום ובעתיד, עם יציאתם לחייהם הבוגרים. בעוד היעוד שלנו הוא המצפן המכוון את כל הפעילות שלנו, השפה החינוכית שלפניכם מציגה את היעדים הערכיים והמתודות שלאורם אנו בוחנים את הצלחותינו והיא מעוצבת יחד עם המציאות המשתנה.

אנו רואים את ליבת השפה החינוכית שלנו כחוייה משותפת- שלנו עם הארץ. אנו מאמינים שתהליכי החינוך הנובעים מעבודה חקלאית יש בהם לימוד עמוק בשבילנו, בעיקר בדור בו רבים מאיתנו לא חווים קשר יומיומי עם עולם הטבע וחיים בתודעה של ניתוק ממנו. זהו לימוד משמעותי, המפתח חוסן, חיבור ואחריות. על גבי השהייה בטבע וחווית העבודה אנו מבקשים להוסיף קומה שלישית, קומה של "ניגון", "ניגון" – ניגון של אהבה והתבררות הרוח. יש ללמוד מהטבע, כיצד הוא מחנך. השמים, ההרים, הסלעים, הצמחים, הים, הרוח, העננים, הלילה וכו', אינם באים לחנך, – וכמה הם מחנכים! וכמה היו מחנכים, לו ידע האדם לבקש תורה מפייהם, יותר נכון, לבקש תורת עצמו על פיהם (אהרון דוד גורדון)

השומר החדש
HaShomer HaChadash

חלקי החוברת

חלק א- מהות

מאפייני דמות הבוגר וקהילת הבוגרים

פתח דבר

ערכים

ידע

מיומנות

חלק ב- דרך

מבואות מתודיים ייחודיים בשפה החינוכית

פתח דבר

חבורת הכותבים

ציונות חוויתית הוותית

יואל זילברמן

במעשה ובלימוד

איתמר הופמן

חינוך חוויתי מחובר לאדמה לזמן ולחברה

עינט קרמר

שופרים מחדש, העמקה במורשת עם הפנים לעתיד

צוריאל אסף

אהב את המלאכה, פדגוגיה עמלנית ועבודת האדמה ככלי חינוכי

און ריפמן

חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח

יעקב נוקד ושכניה זיוון

הלך רוח למלווה חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח

יעקב נוקד

אסיף מסכם

מי שבחר במסע של חינוך מחובר לאדמה

צריך להיות מוכן לחרוש בכוחות עצמו

את התלם שיוליך לשם

חלק א // מהות

דמות הבוגר וקהילת הבוגרים

פתח דבר

בחזרה למהות שנגזרת מהיעוד.

כבר למעלה מעשור שקהילת הבוגרים שלנו מתרחבת, ובכל שנת פעילות אנו שמחים לצרף לשורותיה בוגרי תוכניות חינוכיות על פני רצף גילאי מגוון. אנו פועלים להכשרת בוגרינו לדרך חיים של פעילות ועשייה, כבני אדם ערכיים המתפקדים היטב במשפחתם, בקהילתם ובחברה בישראל. מטרת השפה החינוכית שפיתחנו היא לטפח בוגרים שהינם אנשים לומדים בעלי ידע, מיומנויות וערכים, שיאפשרו להם להתפתח, למצות את יכולותיהם ולתרום לחברה בהתאם לנטיות ליבם ולחוזקותיהם.

בתהליך החינוכי בתוכניות שלנו מפתחים הבוגרים את הכלים שאיתם ימשיכו ללמוד לפעול ולהגשים בהמשך הדרך ולאורך כל חייהם. תנועת השומר החדש קבעה לה כיעוד את שמירת אדמות המדינה במעשה ובלימוד, מהות השפה החינוכית המגדירה את קהילת הבוגרים שלנו, נגזרת ישירות מיעוד זה. נובעים מכאן ערכים מובלים, ידע מעצב, ומיומנויות נרכשות ייחודיים. מטרת השפה החינוכית שלנו מופשטת ומוצגת להלן, באמצעות תשלובת רב ממדית הבנויה על פירוט ועיון בשלושת מרכיבים אלו - ערכים, ידע, מיומנויות. שלושת המרכיבים הללו תלויים ומזינים זה את זה, ואין להם קיום במנותק זה מזה. גיבוש מענה לצורך בשטח בהכרח מוליד מיומנות, אך הוא עצמו תלוי בידע שנרכש לפניו ומשפיע על הידע שהוא מאפשר לרכוש. הידע והמיומנות שניהם תלויים בערכים מוקדמים שהכווינו את המוטיבציה לרכוש אותם אבל גם משפיעים על הסולם הערכי בהיזון חוזר בעקבות ההתנסות. השפה החינוכית המוצגת כאן נכתבת באופן יומיומי בשטח מתוך התנסות בשדות ובמעשים, וסביב מדורות השמירה. מצפון ועד דרום. שפה שנכתבת מתוך התמסרות ומחויבות משותפת של הצוותים החינוכיים והחניכים שלנו, תודתנו העמוקה שלוחה אליהם. בסופן של הדרכים היפות ביותר, תמיד עולה השאלה, מה מהן נחקק בנו וממשיך אתנו, ומה מאיתנו נשאר מאחור, וממשיך בהשפעתו עליהן. אנו מקווים לזהות רבים מחברי קהילת הבוגרים דרך תעודת הזהות הערכית-אינפורמטיבית-מעשית שלהן, ומאמינים ששפה זו מהווה ראי השופך אור מזין מכוון מבהיר ומעורר הזדהות.

ערכים

חזון השומר החדש הוא להיות תנועה ציונית המחברת את עם ישראל מורשתו ואדמתו.

לחזיק הערכות ההדדית, האומץ האזרחי ואהבת הארץ.

ערכים אלו הם הפנוע המוביל אותנו לעיצוב העתיד שלנו ושל העם והמדינה. הם 'הלמה' שממנו נובע 'האיך' שמנחה אותנו. הערכים המובילים אותנו, הם קנה המידה באמצעותו אנו מגדירים מה בעל חשיבות בשבילנו, על פיהם נמדדות הפעולות שלנו והשלכותיהן. על כן הם מהווים מצפן, המסייע לבוגרינו כפרטים וכקבוצה בקבלת החלטות. הערכים מתארים את ההתנהגות ודפוסי פעולה הרצויים לנו, ומסייעים גם להשפעה החוצה במעגלים חברתיים מתרחבים. כמו כן הם מהווים חלק מהתרבות הארגונית התורמת לעבודה משותפת אפקטיבית יותר. ערכים אלו הם הבסיס לבניית תודעת שליחות וליצירת חיים של הגשמה.

ערבות הדדית

שומר אחי. ערך זה מבטא את הערבות של אדם כלפי הזולת. הערבות נובעת מתפיסה שאדם הוא תמיד חלק מכלל, שאנו רקמה אחת חיה. הערבות דורשת מכל אדם להקשיב לאחרים, לפתוח את לבו, לגלות אמפתיה, לצאת להתנדב, ולסייע למצוקות וצרכים של אחרים. הארגון חותר ליוזמה, חתירה למגע ולקיימת אחריות מול כאבים וקשיים שונים בחברה ובמדינה. " כל ישראל ערבים זה לזה" הוא ביטוי שטבעו חז"ל, ומובנו המקורי הוא שכל יהודי נושא באחריות למעשיו של חברו.

אומץ אזרחי

אומץ אזרחי בבסיסו הוא התייצבות מול פחד ואתגר. והוא ביטוי ללקיחת אחריות חברתית, ולנכונות לפעול מחוץ למרחב הנוחות למען הכלל. אומץ מקורו באומץ הלב, אזרחי מפני שמדובר בהלך רוח הנובע מאהבת הזולת והארץ, ומנכונות לזהות אתגרים משותפים ולבקש להיות חלק מהפתרון. זאת, דרך המוכנות לשלם את מחיר היציאה ממרחב הוודאות הנוח, והתמודדות עם הצרכים בשטח. במיטבה זו תנועה שיש בה ענווה וחיבור לכוחות ומערכות שפועלים במרחב. אומץ אישי, חברתי, ואזרחי מחזקים את החוסן שלנו ואת היכולת לחולל טוב ולפעול בשליחות של תנועת תיקון. בואו ונצמיח דור שלא עומד מנגד.

אהבת הארץ

ערך זה מבטא את החשיבות של ההשקעה בהיכרות למידה וטיפוח שייכות לאדמה ולארץ. והוא מוביל אותנו לחוויה של חיבור בלתי אמצעי עם האדמה דרך עבודה חקלאית, לטובת חיבור עמוק ושורשי עם הארץ. אהבת הארץ נובעת מתפיסה שיש קשר בין אדם והארץ עליה הוא חי. כמו בכל מערכת יחסים, אם לא משקיעים בה, היא דועכת. דרכים מרכזיות לחיזוק מערכות יחסים הן השקעה והענקה, נוכחות, חוויות משותפות, והעמקת ידע והכרות הדדית. אהבת הארץ היא הקרקע המזינה שמצמיחה בנו יצירתיות, קשב, ותשוקת חיים. מול תופעות של קרע מן הטבע והסביבה, וקריסת קשב- אהבת הארץ היא השתייכות לסיפור המרפא והמנחם של המקום שלנו, ומרחב הצמיחה של המורשת העברית והישראלית. על כן אהבת הארץ מהווה עבורנו בסיס לעמל השימור והטיפוח- בשביל, בערוגה, במטע, ובשדה. צמיחה שהיא מדד לשמחה.

דרך ארץ וערכי ליבה ארגוניים

דוגמא אישית/ שקיפות ושיתוף/ שמחה/ כנות ויושרה/ שמירת הלשון/ חברות ורעות/ ענווה/ אחריות/ הסתפקות במועט/ דבקות במשימה/ מקצועיות ומקצוענות/ בטיחות ושמירת חיי אדם.

ערכי התנועה החדשה

ערך האדם/ ציונות כאידיאל שאין לו סוף/ הוויה דמוקרטית/ סוציאליזם קהילתי/ עבודה ויצירה.

ידע

ידע מחובר לזמן ולמקום

הידע שרוכשים החניכים בתוכניות השונות הינו ידע מודולרי הנבנה כספירלה - וכולל ידע טכני, בנושאים של עבודת האדמה, המשולב בהיכרות עמוקה עם תולדות העם והארץ ועם לוח השנה העברי - חקלאי. חוויית החיים הכוללת חיבור עמוק לעבודת האדמה, כשהיא משולבת בלמידה של טקסטים מכוננים המפרשים ומעמיקים חיבור זה מאפשר לחניכים להשתמש בידע לבניית קומה נוספת באישיותם הפרטית, ובמחויבותם לכלל.

אנו מבקשים ליצור 'ידע פעיל' שהוא רשת מנטלית מקושרת של תוכן מסוגות ומאפיינים שונים, הנבנה משכבות של מפגש עם מקורות יסוד ויצירות תרבות מכוננות, לצד התנסות בחוויות משותפות ובמפגשים עם אנשים מעוררי השראה ומצבים מאתגרים. ידע זה הינו ידע מכונן זהות, והוא נשען על שותפות הלומד במעגל הלימוד, ועל למידת מעגל קבוצתית ואישית.

מקורות השראה מארון הספרים היהודי-ציוני-ישראלי

מקורות הידע שלנו אוספים מורשת וידע עדכני מארון הספרים היהודי-ציוני-ישראלי. ברוח הערכים המנחים אותנו. אנו מקיימים לימוד יום יומי באסופת מקורות בשם 'מתנות הארץ', ומלמדים מערכי שיעור הכוללים לימוד במגוון מקורות עשיר ורחב של ספרות יסוד מחברת לאדמה, לאדם ולקהילה. אהרון דוד גורדון הוא ההוגה המשפיע ביותר בעיצוב הידע שלנו אודות המשמעות הקיומית והלאומית של עבודת האדמה כמרחב של יצירה והתחדשות. מקורות מספריו ומאמריו של אהרון דוד גורדון מקבלים מקום של כבוד יחד עם מקורות חדשים וישנים מארון הספר העברי, ולצד הגות כללית וידע מדעי וטכנולוגי המשרתים חקלאות וקיימות עדכנית.

דוגמאות נוספות למקורות ספרות ומאמרי יסוד:

פרקי חקלאות ואדמה במקרא ובמדרש (תנך, משנה, גמרא, מדרש), פרקי אבות ומסילת ישרים- פרקים נבחרים. ספר השומר -דברי חברים, קובץ, כתבי דוד בן גוריון, ברל כצנלסון, יוסף ויתקין ויגאל אלון, שירת רחל ומאמרי רחל ינאית בן צבי, מגילת העצמאות, קיר הברזל / זאב זבוטינסקי, אני ואתה/ מרטין בובר, אמנות האהבה/ אריך פרום, אדם מחפש משמעות/ ויקטור פרנקל. דוגמאות לשיירה ויצירה: שירי עם ומולדת - שורו, שיר העמק, שיר השומר, הרעות, ליל חניה, שירת העשבים.

מיומנות

מרחב המיומנויות שלנו כולל מיומנויות מעשיות נבנות בעיקר בסביבת המשימה, לצד מיומנויות חברתיות ואישיות הנבנות הן במרחב המשימה והן במרחב הלימוד ובתהליכים החינוכיים המלווים אותה. מיומנות הבוגר היא סך היכולת הכללית, הנרכשת בלימוד ואימון, אשר תומכת ומנחה חשיבה, למידה והתפתחות ללא תלות בסוג הידע, ניתנת להעברה בין תחומי דעת, ומאפשרת להשתמש ביעילות ובאופן הולם בידע, בניסיון ובערכים במגוון רחב של הקשרים.

מיומנות מעשית:

המשימה החקלאית בשדה מפתחת מגוון מיומנויות פרקטיות. לצד ההתמחות במגוון מלאכות חקלאיות בהתאם לגידולים לשיטות העיבוד לאזור ולעונה, מתפתחת מיומנות עמלנית כגון התמדה, מאמץ, עמידה במטרות ויעדים, עמידה בזמנים וניהול עצמי.

מיומנות קוגניטיבית:

הלמידה המלווה את המשימה ונובעת ממנה מקנה מיומנויות קוגניטיביות שונות ובהן מיומנויות אוריינות הנובעת מקריאה ולימוד מקורות הגות וקישורם לעולם הערכי והפנימי, למידה בחברותא ובחבורה, פיתוח חשיבה עצמאית, גיבוש עמדה ושכלול החשיבה היצירתית.

מיומנות רגשית מנטלית:

המיומנויות הרגשיות נרכשות כתוצאה מעיבוד תהליכי המשימה והלימוד וכחלק מהתהליך האישי והקבוצתי. תהליכי החינוך שלנו מפתחים שמחת עמל ויכולת הנאה ממאמץ והתגברות על קושי, העמקת חוויות חיבור ושייכות, מסוגלות להתמודדות בסביבות אתגר ואיתנות כולל הכרה בפערים ובכשלונות ולמידה מהם. כמו כן חיי הקבוצה מפתחים כישורי שיח אישי רגשי ישיר ומעמיק, הבעת תמיכה וביקורת וקבלתן. יכולות עבודה בצוות וניהול קונפליקטים.

חלק ב // הדרך

ייחודיות השפה החינוכית שלנו

פתח דבר

הדרך החינוכית שלנו נובעת מהתביעה להגשמת הלימוד במעשה. וממושג המשימה שראשיתו בחיכוך שבין הצורך בסיוע והנכונות להיענות ולהתייצב נוכח אתגרי השעה. מכאן צומחת תודעת השליחות אליה נתבעים חברי קהילת הבוגרים, איש כפי כוחו וחזקתו. זאת מתוך בירור מתמיד של מושג הציונות וההתחדשות החווייתית וההכרתית הנובעת מבירור זה. ולבסוף עולה הדרך ציון באמצעות כוחה של חבורה בפעולה מתמדת. הדרך החינוכית שלנו מתגבשת יום יום מחדש בשדות הפעילות השונים, ומתעצבת מתוך מגע מתמיד באדמה ובמעשה החינוכי. לכל אחד משדות הפעילות שלנו מאפיינים ייחודיים משלו, ולצד ההבדלים בין הזירות מתחדדת גם דרך משותפת רחבה, המקבלת ביטויים דומים במנעד-תצורות בכל אחת מסביבות המשימה. הצועדים הצעירים ביותר בדרך החינוכית שלנו הינם חניכי 'התנועה החדשה' מגיל היסודי ועד לשכבות ההדרכה, לצד קהלי היעד הצעירים של מחלקת 'החוויות החקלאיות', אחריהם נמצאים חניכי הנוער הלומדים במסגרות רשת התיכונים החקלאיים 'אדם ואדמה' והנוער המתנדב במסגרות השונות שלנו 'תכנית זייד' ו'צוותי הפריימריס'. במרחב החינוך העל תיכוני פועלות התוכנית הוותיקה שלנו למנהיגות במצפים, לצד גרעיני החוות החקלאיות, גרעין ההדרכה, ומכינת השופר החדש בחוות רון. מסלול הנח"ל הינו ערוץ הגשמה הכולל פרק משימה לגרעינים נבחרים שצומחים אצלנו לאורך הדרך.

השאלות שאיתן יצאנו לדרך, ומהוות את מוקדי ההתייחסות שלנו בפרקים שלפניכם, נובעות מצדדים שונים של הדרך החינוכית המרגשת, הייחודית, והמשותפת הזו. ראשיתם בניסוח אתגר הציונות חווייתית הווייתית, והמשכם בצורך בחידוד והבהרת המתודה המרכזית שלנו לשילוב מעשה ולימוד. לצד זאת נסחנו את המתודה והדגשים הייחודיים לנו בהעמקת חינוך מחובר למקום והתחדשות הזהות היהודית-ישראלית. מהמשגת מתודת החינוך העמלני. ועד לניסיון לשרטט את עפת העבודה הדינמית, בחבורת משימה חינוכית ארוכת טווח.

הפרקים שלפניכם דנים בשאלות אלו מנקודת מבט של מי שמצויים במוקדי עשייה חינוכית אינטינסיבית ומעוררת השראה. הדיונים זוקקו מתוך שיחת מחנכים מתמשכת, אותה הובילו הכותבים בשטח וסביב שולחנות דיון ייעודיים. כתוצאה מכך מהווים הפרקים פתח להתבוננות ולשיחות העמקה המשכיות במסגרות החינוך השונות שלנו ובשדות עשייה שכנים.

ציונות חוויתית הוויתית

כתיבה: יואל זילברמן מנכ"ל ומייסד

בשנה האחרונה זכיתי למפגש יוצא דופן עם מורה שמלמד מתוך תנועת המעדר ומתוך חוכמות רבות שקיבל בילדותו ושגילה בתוך העשייה. השתדלתי לעבור אתו מפגש של הקשבה ולמידה, במאמץ אישי מורכב להמעיט בשאלות מיותרות ולאפשר הבנה של המסרים שבתוך המסרים, את הצליל הפנימי של המחשבות ואת התדר של המסרים.

וכדי להסביר את אחד השיעורים הגדולים שקיבלתי מאותו מורה אני רוצה להתחיל קודם בסקירה היסטורית קצרה ביחס המיוחד בין שני אנשים שנחשבים לגדולי המדענים שהיו מאז ומעולם במין האנושי. האחד הוא ניוטון שפרסם את מאמריו המכוננים לפני יותר מ-300 שנים ובעקבותיו התקבעה תפיסה שהמדע פתר את רוב שאלותיו הגדולות של האדם משאלת - סיבוב הכוכבים, גלי האור, כוחות מגנטים ונושאים רבים שהטרידו אותנו כבני אנוש. התקבעה התודעה שאם נמצאה טעות בחישוב כלשהו של ניוטון, אז הטעות היא של המדענים, מבחינתם תורת ניוטון היא אמת ולכן כל ניבוי או תפיסה מדעית שלו גם היא אמת. חינכו את המדענים ואיתם גם את ההיסטוריונים ומובילי תחומים נוספים שכל שגיאה היא חטא וכל הטלת ספק עלולה להביא לידי שגיאה משמעת - לחטא, אותו חטא בסופו של דבר יערער את המערכת כולה ויפגע ביציבותה. ובדרך הזאת העולם נהג עד הופעתו של איש מיוחד ששמו אלברט איינשטיין שהטיל ספיקות רבים ולא חשש לתקן את תורת ניוטון ולהראות את השגיאות ואת התיקונים שנדרשים לה ובדומה לכך עשה בתחומים רבים בהם פרץ דרכים ששינו את האנושות בתחום המדע והפילוסופיה ובסופו של דבר הוכיח שכל רעיון מדעי שרלוונטי היום עשוי מחר להשתנות ולא להיות רלוונטי באותה המידה כאשר יתברר רובד נוסף או חדש.

משם ועד עכשיו אנחנו ממשיכים באותו תהליך יותר מ-100 שנים של הטלת ספקות כמעט בכל תחום ובזכות זאת מצליחים להוביל להמצאות וחידושים באין סוף תחומים ותתי-תחומים - 'סטארטאפ-ניישן' כידוע. אבל במקביל באופן אבסורדי אנחנו עוברים תהליך עמוק נוסף שעבר דווקא על ניוטון והמדענים שבאו אחריו. אנחנו כל כך מאוהבים בהטלת הספק שכבר הפכנו אותו לקודש הקודשים... ואתו גם הזהות העצמית שלנו נמצאת בצו ידינו. הרי ראינו כבר את רוב סרטי המלחמה האפשריים, את כל תיעודי השואה, את סיפורי התקומה. פושגים פשוטים כמו מסירות נפש, ציונות, אהבת הארץ, חיבת-ציון נשמעים לרבים מאתנו מלאי אבק, מנותקים ולא רלוונטיים. כבר ביקרנו ברוב אתרי החובה ושמענו בכל מיני מסגרות כמה התאמצו בשביל להקים עבורנו מדינה, זה נדוש שחוק ולא מרגש. החיים שלנו מתקיימים ברחבי הרשתות החברתיות ואיכות התמונה או הווידאו היא הקובעת.

בעצם, מרוב שאנחנו בפוסט התלהבות מכל דבר אפשרי סביבנו, קשה לנו למצוא משהו רלוונטי בתוכנו, איזה מרחב של עומק ותוכן וייעוד, אמונה בכוחות המיוחדים רק לי, בשביל מי ובשביל מה להתאמץ? בטח עם אני יכול פשוט לקחת חומר או ריגוש חיצוני שיסגור לי את הפינה כדי שארגיש קצת עוצמות, שפימיות, עליונות, ריחוף, ניתוק.

ציונות חוויתית הוויתית (המשך)

כתיבה: יואל זילברמן מנכ"ל ומייסד

עם אבדן הרגשות הפנימיים, הכבירים שרוצים לפרוץ ליצור, ליצוק ולגלות, הפכו גם רעיונות נשגבים של ציונות מעשית, מדינית, רוויזיוניסטית, רוחנית ודומיהם ליבשים, תמוהים ופופשטים. "ברור... שזה כבר לא דרוש, לא נחוץ, לא שלי..."

יש שטן חכם כזה בהיסטוריה של העם שלנו שידוע לשחק בנו משחקי כדור ולהחזיר בנו את הניתוק מזהותנו העצמית ומאהבת ארץ ישראל. המורה ששיעוריו השאירו בי רשמים עמוקים מבהיר שבדור כשלנו, דור פוסט-הספק, שאינו מקדש אלא את הספק עצמו, לא נשאר לאדם הזדמנות או כלים למצוא ולברר את זהותו הפנימית ואתה גם את הכוחות המופלאים הקיימים בנו. במצבנו המאתגר, ציונות במאה ה-21 תצליח להתקיים רק אם תפתח ענפים של ציונות חוויתית והוויתית – להיות נוכח בתוך הפעולה עצמה ולאפשר לה להטביע חותם בליבי. זאת פעולה של האדם במרחב של יצירה, של זיעת אפיים, של חילוץ עצמות, עבודה בתלות הדדית, שהיצירה בה מתמשכת ודורשת פעולות מתמידות ומתמסרות מתוכם מתגלה משמעות העבודה, מתגלים מעגל השותפים, משם האדם מעצב את תבניתו וחש את עוצמת הסופיות והאין סופיות במה שפועל כל גופו והכרתו. ציונות הוויתית מביאה אותנו לנוכחות בתוך האתגר ובמשימה הגדולה שמולנו. בחיבור שלה ללימוד נולדים באדם רגשות אהבה לעצמו והכרת תודה על שרשרת הדורות שהביאו עד הלום. מתעוררת מחויבות בלתי מתפשרת להוריו ולסביו בהמשכיות הנמשכת מאותו חזון. להיות שותפים במעשה בראשית של דורנו.

בדור שבו אנחנו מקדשים את תגובות המקלדת לצד חוסר ההסכמות המרובות שיש בין כלל חלקי העם היהודי ובין חלקי החברה הישראלית, דווקא חווית העבודה המשותפת נהפכת למרכז ההזדמנויות להפגיש את עצמנו זה עם זה ולהתחבר בהווה שכולה בניין משותף לעתיד טוב יותר, מתוך אותו נעשה נוצר גם פיתחון לב לנשפע. יתכן מאוד שהמושגים האלו עוד נשמעים מופשטים ולא מדויקים, יבואו טובים ממני וידייקו אותם. העיקר בינתיים הוא לפעול בכל מאמץ אפשרי כדי בראש ובראשונה להחיות מתוך האדמה את האחדות בין כלל חלקי העם היהודי ומשם תבוא גם האחדות בחברה הישראלית בכללותה. הניגוד והסתירות של התאוריות השונות מצליחות להתאחד ויכולות להתקיים כאשר עוברים לעולם המעשה. שילוב היציאה מאזור הנוחיות, אזור הספק והאנוכיות אל מרחב של סיוע, ובמקרה שלנו סיוע חקלאי המפגיש אותי עם 'עצמי' אבל גם עם האחר העומד לצדי ומתאמץ עבור עצמו, עבור החקלאי, עבורי. שם במפגש המשותף מתפתחת האפשרות גם ללימוד, לימוד לאחר מעשה, לימוד שהקשבה והמחשבות בו נולדות ונפתחות בזכות אותה ההתמסרות, התמדה ונתינה. משם אפשר לגעת בנקודות הקשות והמעורפלות ולחולל גם פתרונות של אומץ וגבורה משותפים. כי יכול נוכל!

במעשה ובלימוד

כתיבה: איתמר הופמן, מנהל תוכנית מנהיגות בעצפים (מרחב דרום)

אחת מתפיסות היסוד המרכזיות שלנו בתנועת השומר החדש, היא השילוב בין המעשה ובין הלימוד. בין המשימה החינוכית והמשימה החקלאית. פעמים רבות אנו נתקלים בסוגיה העולה מן השטח – מי משתייהן חשובה יותר? מי מקבלת את העדיפות, כאשר הן עומדות בסתירה או במתח? באיזה מן "הצדדים" עלינו לדבוק? האמת היא שבעניינינו – המתח עצמו, קו פרשת המים, הקו-המפריד, הוא לב העניין ובו צריך לדבוק.

במקורותינו מסופר על האדמו"ר הזקן, בעל ה'תניא', שישב ולמד בחדרו. לפתע שמע את נכדו התינוק בוכה בעריסתו. סגר האדמו"ר את הגמרא, ניגש לחדרו של התינוק והרגיעו. לאחר מכן הלך האדמו"ר לחדר הסמוך, ומצא שם את בנו, אביו של התינוק כשהוא יושב שקוע בלימודו. האדמו"ר הזקן תמה על בנו: מדוע לא קמת להרגיע את בנך הבוכה? הבן הנבוכך הרים את מבטו, וענה לאביו: הייתי כל כך שקוע בלימוד, שלא שמעתי כלל את קול הבכי. העיר לו האדמו"ר הזקן: אם אדם עסוק בלימוד תורה, ואיננו שומע קול של תינוק יהודי בוכה – הרי שמשהו פגום בלימוד זה.

כך גם במחוזותינו. ברל כצנלסון הדגיש ואמר – ללא שמירת עבר העם, זיכרונותיו הלאומיים ושורשיו – אין תוחלת לתנועת התקומה שלו. ויקטור פרנקל ציטט את ניטשה באומרו "אדם שיש לו למה – יוכל לשאת כל איך". הלימוד, העיסוק בשאלת הלמה, הוא מהותי ובסיסי – הכוח הדוחף ביציאה לפעולה במישורי העשייה. אך עם זאת, הלימוד אינו שווה כהוא זה אם לא נדע, במקביל אליו, לשפוע את קולם של אחינו ואחיותינו ולהתגייס אליהם באופן מידי ומיטבי. שומרי אחינו אנחנו.

בתוך זירה זו – של העשייה המלווה את הלימוד והלימוד הטמון בעשייה – תפיסתנו היא שהצדדים הללו מזינים ומוסיפים זה לזה. בבואנו לחבר את עם ישראל לאדמתו וזהותו, אמונתנו היא כי העשייה עצמה היא זו שתחזק ותעמיק את החיבור הערכי והלימודי, לא פחות מהדיבור התיאורטי. יגאל אלון אמר – "כעומק מעורבותו של אדם במעשה, עומק חשיבותו של המעשה בעיניו". כל חניכה בתוכנית המנהיגות, תלמיד באדם ואדמה, חיילת בהתנדבות החקלאית או משתתף במסע לעו"ל אשר פועלים במסגרתנו – ישלימו את הלימוד, ההעמקה והחיבור הזהותי שלהם לארץ בצורה המיטבית בעשייה עצמה, וככל שיעמיקו בה, כך גם תעמיק זהותם וחיבורם האישי לערכים הללו.

לסיכום – בבואנו לחדש ימינו כקדם, להחיות ולהפעים את החזון הציוני, אנו מעמשים את דבריו של בן-גוריון – מהותה של המהפכה היהודית הוא במילה אחת – עצמאות. ועצמאות זו איננה מושגת בחופש משקי או כלכלי בלבד ולא בחופש רוחני או תרבותי בלבד. אך ורק בשילוב של שניהם. במעשה – ובלימוד.

במעשה ובלימוד (המשך)

מקורות העשרה והעמקה

"העובד צריך לעבוד עבודה יפה, אבל העבודה יפה רק אז, כשהיא מעבדת את האדם לא פחות יפה ממה שהיא מעבדת את הקרקע. משק יפה הוא זה, שנותן לא רק רוח כספי יפה, כי אם גם רוח אנושי יפה"

זכו – מלאכתם נעשית עלידי עצמם.

לא ביום אחד ולא בשאיפה נאמנה ובמסירות נפש בלבד יהפך אדם מלא'עובד או מעובד עבודה נקייה וקלה וחי חיים של תרבות עירונית לאדם עובד עבודת-כפיים ממש וחי חיים של עבודה וטבע. פה דרושה, מלבד העבודה הגופנית, גם עבודה פנימית גדולה, קשה ובלתי-פוסקת, התאמצות הרצון במדה עליונה לכל ימי החיים... כך צריך העובד לבא אל העבודה ואל האדמה, וכך הוא יכל לבוא. אז לא קשה יהיה לו.. להשקיע את כל כחו ואונו בעבודתו ולשאת כל עמל ותלאה ברצון וגם בשמחה.

כל זמן שנחזיק בדעה הבנלית, כי העבודה וההשפלה סותרות זו את זו, כי מי שעובד אסור לו להיות בעל השפלה גבהה ובעל השפלה גבהה אי אפשר לו לעבוד, הרי כל רעיון העבודה הכל. כי מה ערכו של רעיון שאינו נותן לרוח לעלות, כי אם דורש ממנה לרדת? רעיון העבודה בא להוסיף חיים ואור ולא לגרוע. אני מעולם לא צייתי לי ולעולם לא אשלים עם הרעיון, כי העובד צריך להיות עם הארץ או בור, זהו מחיר יותר מדי גדול בעד העבודה, וערך רוחני שצריך לשלם בעדו מחיר כזה אינו ערך רוחני כל עקר. הפדע ובכלל הדעת היא עשר גדול, רכוש, כח ואור, אשר גם המחשבה, השירה והיצירה זקוקות להם במדה מרבה – ולשלול את זה מהעובד הרי זה אומר לרוששו במקום שהוא בא לבקש עשירות בכל המובנים הרצויים. לא רק השבחת הקרקע מרימה את היבול, כי אם גם השבחת העובד. יותר שהפועל מבין את מטרת העבודה, יותר הוא עושה אותה בתקונה.

מתוך ספר אהרון דוד גורדון, פרק עבודה

מה היא, איפוא, המהפכה היהודית הזאת – מהפכה נגד גורל, המבוצעת זה שלושה דורות בארץ הקטנה הזאת על ידי חלוצי התקופה של עם ישראל? הלא כל ימינו בגולה הם איכניעה לגורל – מה באה, איפוא, המהפכה היהודית לחדש? נושאי המהפכה היהודית בינינו אמרו: לא מספיקה איכניעה לגורל, יש להשתלט על גורלנו; שומה עלינו לקחת את גורלנו בידנו! זהו דבר המהפכה היהודית. במלים אחרות: לא איכניעה לגלות, אלא ביטולה ועקירתה של הגלות. הגלות משמעותה – תלות: תלות חמרית, פוליטית, רוחנית, תרבותית, מוסרית, אינטלקטואלית; תלות הבאה מתוך חיי נכר, מתוך עמדה של מיעוט, מתוך חוסר מולדת, מתוך ניתוק ממקורות, מקרקע, מעבודה, מיצירה משקית. את התלות הזאת עלינו לעקור ולהשתלט על הגורל שלנו – כלומר להיות עצמאיים. לא נסתפק במה שעשינו בגולה למען התקיים בכל התנאים, אלא ניצור בכוח עצמנו את התנאים הדרושים לקיומנו החפשי הבלתי-תלוי.

פשרה של המהפכה היהודית הוא במלה אחת – עצמאות: עצמאות לעם היהודי במולדתו. וכשם שתלות אינה רק מדינית או כלכלית, אלא גם תלות מוסרית, תרבותית ואינטלקטואלית, תלות בכל רמ"ח אברים ושם"ה גידים, בכל נימי הנפש, תלות ביוזעים ובלא יודעים, כך עצמאות אינה עצמאות מדינית וכלכלית בלבד, אלא גם רוחנית, מוסרית, שכלית, וראשיתה – עצמאות שבלב, עצמאות שבהרגשה, עצמאות שברצון. ומתוך העצמאות הפנימית נרקמת העצמאות החיצונית, עצמאות בהוי, בהנהלה, ביחסי-חוץ, במשק, והיא הולכת ומבוצעת על ידי כיבוש עבודה, קרקע, לשון ותרבות, כלי ארגון והתגוננות, מסגרת לאומית ותנאים ליצירה וקיום עצמאיים, לבסוף – עלידי כיבוש עצמאות מעלכתית. זהו דבר המהפכה היהודית.

ציווי המהפכה היהודית/ דוד בן גוריון

חיבורים פתרחבים

על חינוך חוויתי מחובר לאדמה ולחברה

כתיבה: עינט קרפר, המנהלת החינוכית

שלושה ערכי יסוד יש לשומר החדש ולתוכניות החינוכיות שלו: אהבת הארץ (בניית קומה של חיבור לאדמה), ערבות הדדית (בניית קומה של חיבור לאחר ולחברה) ואומץ אזרחי (בניית קומה בנפש של מסוגלות והנעה עצמית לפעולה מיטיבה). מתוך כך העשייה החינוכית שלנו משלבת את שלושת האלמנטים הללו: עבודה חקלאית המתקיימת בטבע, המסייעת לחקלאי סיוע אמיתי וקונקרטי תוך כדי בניית חוסן ופיתוח עולמם הפנימי של החניכים. שילוב מרכיבי יסוד אלו בדרך חינוכית זו, מהווים ערוץ הגשמה ומודל תשתית של ציונות מעשית, ירוקה, ומתחדשת.

בעולם הפדגוגיה החינוכית אנו מקיימים זיקה חזקה למרחב 'החינוך החוויתי' המכוון את הלומדים לצאת מעולם הספר אל העולמות הרחבים שמסביב לטובת מסע אישי, זהותי והתפתחותי. אנו יונקים גם מתיאוריות 'החינוך העמלני' המאהיב את המלאכה, ומאפשר למידה מתוך עשייה אמיתית וכן מתפיסות של 'חינוך מבוסס מקום', המתייחס אל הטבע, האנשים והתרבות המקומית כמשאב ובסיס ללמידה. העשייה שלנו מוציאה את החניכים אל הטבע סביב משימה משמעותית, ומתוך החוויה והנוכחות בו הם לומדים להרחיב את המבט להקשרים תרבותיים, חברתיים וערכיים בחברה הישראלית. אנו לומדים ומקבלים מתיאוריות פדגוגיות אלו, אך הלב של העשייה החינוכית שלנו נמצא בקריאה ובמימוש למציאות של חיבור - חיבור של החניך לעצמו באופן מיטיב ובונה, חיבור לאדמה עליה הוא חי ולחברה שהוא חלק ממנה.

אנחנו נמצאים היום בעולם שמתאפיין בכך שהוא מאפשר ואף מושך לחיות בחווייה של ניתוק ופירוד. אנשים יכולים בקלות לבחור לחיות בעולם ממוזג וממוחשב, בו האוכל מגיע מהסופר (או משליח הוולט), החברה היא חברה וירטואלית, ואין מקום לסיפור משותף או למחויבות מעבר לאני. התהליך החינוכי שלנו נותן מענה שכל כולו חיבור, שיוצא מעבודת האדמה במקום ובזמן נתונים, במעגלים הולכים ופתרחבים, הולכים ומעמיקים.

המעגל הבסיסי של החיבורים מתקיים בפועל ממש, דרך העשייה עצמה - חיבור לשדה או לכרם בו אנו פועלים, חיבור לחקלאי הזוכה לסיוע, חיבור לעצמנו כאנשים תורמים ופועלים במציאות.

אך המעגל הזה הוא רק מעגל ראשון של חיבורים, שכן, באמצעות שיח ולימוד ניתן להרחיב את ההתבוננות - כך השדה מהווה משל למדינת ישראל כולה ומדגים את היכולת של כל אחד מאתנו לפעול ולהעניק מענה בשטח, והחקלאי משמש כדוגמה לעולם החקלאות הישראלית כולו, השומר על אדמות המדינה וזקוק לחיזוק ולתגבור. לחילופין ניתן ללמוד מהסיוע לחקלאי הבודד ולפתח רצון ותחושת מסוגלות לסייע לאדם במצוקה, או להבין את משמעות העובדה שהחקלאי מייצר לנו מזון מקומי ובריא ואת חשיבות החקלאות לביטחון המזון ובכך לחוסן הלאומי.

חיבורים מתרחבים על חינוך חוויתי מחובר לאדמה לזמן ולחברה (המשך)

החיבורים ממשיכים להתרחב, כמו אדוות בים, כמו ספירת תבלינים. האדמה היא גם משל לטבע העולמי, לרשת החיים שאנחנו חלק ממנה או לאותו גן שאנו והחקלאי מצווים יחד לקיים בו "לעבדה ולשמרה". פינוי זמן של נוכחות ועבודה בפרדס או בכרם מאפשר לנו להתחבר לתדר זה של המציאות, או כדברי גורדון לחיות את ההווה (הבסיס לפילה חווייה שטבע).

החיבורים הם רבים – נעים לעומק, אל לב האדמה, לרוחב – להיכרות עם הקהילה המקומית במקום, או אף קדימה בזמן – לעתיד משותף ומשגשג לחברה הישראלית על אדמתה. ומעל הכל ישנו החיבור העמוק ביותר – החיבור לניגון של הלב של החניך והחניכה, כדברי ר' נחמן מברסלב "כי דע, כי כל רוּעָה וְרוּעָה יש לו נגון מִיַּחַד לְפִי הָעֲשָׂבִים וּלְפִי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא רוּעָה שָׁם.. כִּי כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב יש לו שירה שְׂאוּמֵר, שם...וּמְשִׁירַת הָעֲשָׂבִים נֶעֱשֶׂה נְגוֹן שֶׁל הָרוּעָה.. "

חינוך חוויתי המחובר לזמן ולמקום (המשך)

מקורות העמקה והשראה:

להביא את האדם לידי בקשת עצמו ועולמו, כלומר לידי בקשת חשבון לעצמו עם החיים והעולם או פשוט לידי חינוך עצמי – זה עניין אחר לגמרי מאשר לחנכו, לתת לו תורה וכו'. פה אין כוח המחנך או המורה גדול כל כך, כי אין כוח התורה גדול כל כך. פה אין כללים, – פה יש יצירה... פה יש ללמוד מהטבע, כיצד הוא עובד. השמים, ההרים, הסלעים, הצמחים, הים, הרוח, העננים, הלילה וכו', אינם באים לחנך, – וכמה הם מחנכים! וכמה היו מחנכים, לו ידע האדם לבקש תורה מפיהם, יותר נכון, לבקש תורת עצמו על פיהם...

הטבע העולמי, ההווה האין־סופית שופעת לתוך נפשו של האדם, לתוך הרגשתו והכרתו משני צדדים: מאותו הצד, שהוא מרגיש ומכיר אותה, ומאותו הצד, שהיא אינה פוּכרת ואינה פּוֹרַגֶּשֶׁת לו, אלא שהוא חי אותה האדם והטבע, אהרון דוד גורדון

פי דע, פי כל רוּעָה וְרוּעָה יש לו נגון מִיָּחָד לְפִי הַעֲשׂוּבִים וְלְפִי הַמְּקוֹם שֶׁהוּא רוּעָה שָׁם... וְלְפִי הַעֲשׂוּבִים וְהַמְּקוֹם שֶׁרוּעָה שָׁם, בֵּן יֵשׁ לוֹ נְגוֹן. כִּי כָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב יֵשׁ לוֹ שִׁירָה שְׂאוֹמֵר, שֶׁזֶה בְּחִינַת פֶּרֶק שִׁירָה, וּמִשִּׁירַת הַעֲשׂוּבִים נֶעֱשֶׂה נְגוֹן שֶׁל הַרוּעָה: וְעַל-יָדֵי שֶׁהַרוּעָה יוֹדֵעַ הַנְּגוֹן, עַל יָדֵי זֶה הוּא נוֹתֵן כַּח בְּהַעֲשׂוּבִים...גַּם הַנְּגוֹן הוּא טוֹבָה לְהַרוּעָה בְּעֵצְמוֹ...כִּי הַנְּגוֹן הוּא הַתְּבַרְרוֹת הַרוּחַ... כִּי זֶהוּ עֵקֶר הַנְּגוֹן – לְלַקֵּט וּלְבַרֵר הַרוּחַ טוֹבָה...

רבי נחמן מברסלב

מחקרים רבים כיום מצביעים על הפרעה בשם "הפרעת חסך טבע" - nature deficit disorder המתארת את "החסך שיש היום לאדם המודרני בהיעדר קשר עם הטבע- בניגוד להתפתחות האנושית הטבעית תוך קרבה וקשר לטבע, בעידן המודרני אנשים לעיתים מנותקים מהסביבה הטבעית לתקופות ארוכות. החוקרים טוענים שהעדר קשר ישיר וחיוני עם הטבע הוא אחד הגורמים לתופעות כגון חרדה, דיכאון בעיות קשב וריכוז ובעיות נוספות שנעשות נפוצות יותר בעולם המודרני. מאות מחקרים מלמדים שהטבע "מעצים חשיבה יצירתית, פעילות פיזית, התפעלות וחיבור לחושים, לגוף, לרגש ולאינסטינקט". בשפת מדעי המוח, ניתן כבר לקבוע שהקרבה לטבע מעוררת לחיים את אזור קליפת המוח הקדם־חזיתית. אזור זה, ה"רדום" בהעדר קשר לטבע, מביא לתחושות של דיכאון, חרדה ולחץ. המפגש עם הטבע מביא אפוא להרחבת התודעה: לא רק קליטה דרך החושים עם עיבוד קוגניטיבי בלבד, אלא היחשפות רב ממדית דרך חוויה, קוגניציה, רגש ורוח, ומפילא לחשיבה יצירתית וגמישות מחשבתית. יש לי תחושה שא"ד גורדון היה מחנך ידיו בסיפוק נוכח המחקרים הללו. מי שמכיר את החלוקה שערך בין "הכרה" ל"חוויה" (מילה שהוא חידש) ודאי שמח לראות כיצד מושגים אלו מקבלים עתה לבוש מדעי, ויתרה מזו: כיצד הקריאה הגדולה שלו "לחזור לטבע" איננה רק פריווילגיה של צעירים רומנטיקנים, אלא כבר פיקוח נפש עצמי.

(תמצית המאמר "הטבע: מרחב להרחבת התודעה, לצמיחה אישית ולטרנספורמציה" // ד"ר ליה נאור)

שומרים מחדש, על זהות יהודית וישראלית

כתיבה: צוריאל אסף, רכז תוכן

"רק תנו לי את ליבכם ואוליך אתכם בדרך חדשה שכבר הלכו בה אבותינו אברהם יצחק ויעקב ואף על פי כן היא דרך חדשה" (רבי נחמן מברסלב)

"מורשת של חדשנות" היא הלך הרוח, והרעיון הגדול המרכזי המלווה אותנו, בתהליך העמקת הזהות היהודית והישראלית בעשייה החינוכית שלנו. אנו מעמיקים לשאוב מתוך המורשת הקדומה שלנו, מפאגרי החכמה, הספרות, הדמויות ואירועי המפתח של תולדות עמנו. זאת תוך תנועת הצמחה פחדשת, ובקשת התחדשות פרעננת, המעניקה פשר להתמודדות בהווה, ומזינה את אופק האתגרים הצפונים לנו בעתיד. אנו פונים לקבל הד ופשר ממקורותינו בכל אתגר חדש שעומד לפתחנו, וכמו כן בבואנו לקבל מירושת הדורות אנו פוגשים בהם בעיניים חדשות שנטועות בקרקע של מציאות חיינו. תנועה שניתן לסמל באמצעות הדימוי כפול הפנים של העמקת שורשים תוך הצמחת כנפיים.

"אני רוצה להוסיף / שנים לעשרת הדברות: // הדבר האחד-עשר, "לא תשתנה" / והדבר השנים-עשר, "השתנה, תשתנה" / כך אמר אבי ופנה ממני והלך" (יהודה עמיחי, מתוך הקובץ פתוח, סגור, פתוח)

יהודה עמיחי מתאר בשירו המפורסם את תמצית הקשר שבינו לבין אביו במודל הכפול הכולל הן את מורשת עשרת הדיברות והן את החירות לחדש מהן. גם הידברות שעמיחי מחדש כוללות גם את הצו הנוגע לשמירת המורשת (לא תשתנה) וגם את ההכרח לרענן ולהצמיח (התשנה, תשתנה). החידוש והמורשת שעולה מהשיר של עמיחי מזכירה לנו כי מסורת עברית שתדגיש את מטען ירושת העבר 'על חשבון' המציאות בהווה עלולה להתנוון ולחדול מלהיות מרחב מזין ורלוונטי. ואילו מרחב עברי שיהיה ממוקד בחדשנות עכשווית עשוי להתנתק משורשיו ולאבד ממקורות חיותו וזהותו. כמה יפה שהמילה העברית לאורגינאליות היא "מקורי", מילה שמזכירה לנו שגם ניסוח דרכים חדשות בתכלית עומד בזיקה וביחס למקור קודם המזין את ההשראה וההשפעה הנחוצים ליצירה חדשה מקיימת. ככל שאנו שואפים ליצירת "החדש" ולבניית תדר חלוצי וחדשני, כך אנו מעמיקים שורשים בתדר "השומר" על מורשתו, בדינמיקה המעניקה יציבות לצד התנופה. ויש לזכור כי תנופה ללא יציבות מייצרת תזזית מערערת ונסחפת, ואילו יציבות ללא תנופה מייצרת קיפאון וכבדות עקרים, תשלובת של תנופה ויציבות מאפשרת ריקוד חיים פורה של צמיחה שמחה.

שומרים מחדש, על זהות יהודית וישראלית (המשך)

מתוך הלך רוח זה בחרנו 'לחדש' את מורשת ארגון החלוץ 'השומר' בבואנו להקים התארגנות אזרחית חדשה לסיוע לחקלאים ולשמירה על אדמות המדינה. זאת כחלוף מאה שנים מעת שהוקם הארגון המקורי, זהו גם המקור לעיצוב סמל השומר החדש בדמותו של אלכסנדר זייד- החלוץ על הסוס המשקיף על ההתיישבות באדמות העמק. גם הבחירה במילים הקדומות 'שומר אחי' כמוטו לארגון הנשען על פגמי האחוזה בסיפור קין והבל ועל הצורך לתקן את ששאל קין 'השומר אחי אנוכי?' בקביעה המחודשת ובענה 'שומר אחי!'. דוגמא נוספת ניקח ממנהגנו להתכנס למעמד קריאת מגילה בכל חגיגת יום עצמאות ארגוני- 'במגילת העצמאות'- מנהג שהינו חידוש בן ימנו של המסורת העתיקה של עם הספר לקריאה בקהל ועדה במגילת החג בכל מועד עברי.

הלך רוח זה גם הנחה אותנו לאצור מדי קיץ בשנים האחרונות אסופה בשם 'עתנות הארץ' ובה קטעי לימוד יומימי קצרים המלווים את מעגל השנה באיכות של העמקה במקורותינו החדשים והישנים בהתאם לערכים ולנושאי הליבה התוכניים המרכזיים עבורנו. כמו כן בתכנית המנהיגות במצפים ובתכניות נוספות נוהגים החניכים לכתוב ספר 'דברי חברים' הכולל זיכרונות, עדויות, ותובנות מרכזיים משנת הפעילות שלהם במסורת 'דברי החברים' של חלוצי ארגון 'השומר'.

רעיון זה מתכתב עמוקות וחופף למרכזיות שאנו מקנים לחיבור לאדמה ולטבע (ראה פרק ייעודי בנושא), זאת היות ומטעני המורשת הינם חלק אורגאני מחיבור עם לאדמתו מחד, וחידוש וצמיחה ערכית מזינה הינה פועל יוצא טבעי של חיבור כזה.

הרעיון מהווה גם גורם מבדל ואמת מידה ממקדת המסייעת למחנכים שלנו לאיתור מיון ובחירת החומר החינוכי בבואם לכתוב וליצור מערכי הדרכה ופעילות תוך העדפת מקורות להם זיקה עמוקה למורשת מחד, ובעלי אפשרות ואופק צמיחה של חידוש רלוונטיות וקישוריות לערכי הליבה שלנו מאידך. ואיך נגשים לזה למעשה- אנו מכינים חומר חינוכי לציון ל"ג בעומר? נשאף שהחיבור למקורות העתיקים של החג יעלה בקנה אחד עם זויות מתחדשת רלוונטית ומרעננת אל המועד, מתוך שדה העשייה שלנו. תוכן ליום כדור הארץ הבינלאומי החדש? נשאף שהוא יקבל הד ועומק מתוך מקורות מורשת עתיקים.

שומרים מחדש, על זהות יהודית וישראלית (המשך)

מקורות העשרה והעמקה

זהו פחות או יותר לב המחלוקת: האם העבר שלנו שייך לנו, או שאנחנו כפופים לו? הסופר מיכה יוסף ברדיצ'בסקי כתב לפני כמאה שנה: "משפט הבכורה ליהודים על היהדות - האדם החי קודם לנחלת אבותיו". מה שפורח היום אולי ידשן את מה שיפרח מחר ומה שיפרח מחר אולי יהיה דומה דווקא למה שפרח שלשום. יש עונות בחייה של תרבות. במשך אלפי שנים תרבות ישראל קולטת זרעי הפריה מתרבויות אחרות וגם זורה את אבקניה בתוך תרבויות אחרות. כל זה מקופל בעיני בחצי פסוק: "חדש ימינו כקדם". אי אפשר לחדש בלי קדם ואין קיום לקדם בלי חידוש.

לחדש ימינו כקדם // עמוס עוז

אָבִי הִיָּה אֱלֹהִים וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי
אֶת עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת לֹא בְרַעַם וְלֹא בְזַעַם, לֹא בְאֵשׁ וְלֹא בְעָנָן
אֶלָּא בְרַחוּמֵי וּבְאַהֲבָה. וְהוֹסִיף לְטוֹפִים וְהוֹסִיף מַלְּיֵם טוֹבוֹת,
וְהוֹסִיף "אֲנָא" וְהוֹסִיף "בְּבִקְשָׁה". וְזָמַר זְכוֹר וְשָׁמֹר
בְּנִגּוֹן אֶחָד וְהִתְחַנֵּן וּבְכָה בְשִׁקְט בֵּין דָּבָר לְדָבָר,
לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא, לֹא תִשָּׂא, לֹא לְשׁוֹא,
אֲנָא, אֵל תַּעֲנֶה בְרַעַד עַד שִׁקָּר. וְחִבַּק אוֹתִי חֶזֶק וְלַחֵשׁ בְּאֲזְנֵי,
לֹא תִגְנוֹב, לֹא תִנְאֵף, לֹא תִרְצַח. וְשֵׁם אֶת כְּפוֹת יָדָיו הִפְתּוּחוֹת
עַל רֵאשֵׁי בְּבִרְכַת יוֹם כְּפוֹר. כְּבֹד, אֶהֱב, לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְקוֹל אָבִי לְכֹן כְּמוֹ שִׁיעַר רֵאשׁוֹ.
אֶחָד-כֶּךָ הִפְנֶה אֶת פְּנֵיו אֵלַי בְּפַעַם הָאֲחֵרוֹנָה
כְּמוֹ בְיוֹם שָׁבוּ מֵת בְּזֵרוּעוֹתַי וְאָמַר: אֲנִי רוֹצֵה לְהוֹסִיף
שָׁנִים לְעֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת:
הַדָּבָר הָאֶחָד-עֶשֶׂר, "לֹא תִשָּׂתַנֶּה"
וְהַדָּבָר הַשֵּׁנִים-עֶשֶׂר, "הַשְּׂתַנֶּה, תִּשְׂתַּנֶּה"
כֶּךָ אָמַר אָבִי וּפְנֵה מִפְּנֵי וְהִלַּךְ
וְנִעְלַם בְּמִרְחָקוֹ הַמְּוֹזָרִים.

פתוח סגור פתוח // יהודה עמיחי

אהב את המלאכה - פדגוגיה עמלנית ועבודת אדמה ככלי חינוכי

כתיבה – און ריפמן, סמנכ"ל ומייסד

מה שאני עושה בפועל, עושה פעולתו עליי/ רקע ושורשים עבריים

"אהב את המלאכה" – פוטו זה, הלקוח ממסכת אבות שבמשנה, הוא מעין שורש חי למסורת העמלנות העברית. זוהי קריאת זן המכוונת את האדם להשקיע במרחב המלאכה בחיים ולטפח אותו. נמצאת כאן נקודת הנחה סמויה על טבע האדם, לפיה קיימת נטייה אנושית טבעית לברוח ממלאכה, לנסות להתעצל או לחמוק ממנה, לעיתים אף באמצעות קידום לתפקיד נחשק. כנגד נטייה זו, המשנה מכוונת את האדם ל"אהב את המלאכה". בימינו, נטייה טבעית זו מועצמת שבעתיים באמצעות תרבות המסכים, הדוחה את המאמץ ואת העמל כמעט בעצם הגדרתה. מדובר על תרבות של ניתוק ממערכות שיח אנושי לטובת התמסרות למסכים באמצעות פגוון של יישומים לאוהבי סרטים ומגוון תוכניות טלוויזיה, אתרי חדשות, רשתות חברתיות משחקי מחשב ועוד. מאחורי תרבות זו, עומדות חברות ענק בינלאומיות שהמודל העסקי שלהן מבוסס על כריית תשומת הלב שלנו ועל הארכת זמן השימוש שלנו באותם יישומים.

מול תרבות המסכים, מציעה המלאכה מצע התפתחות חיוני בחיים, מרחב שפועל עלינו דרך השקעה וטיפול ולא דרך הזנחה וביטול. אפשר לדמות את המלאכה למרחב חיובי שמטעין אנרגיה אגב תנועה, כמשל המצבר ברכב שנטען פאלטרנטור: ככל שנוסעים ברכב, כך המטען מתמלא. וכאשר נחים, המצבר מאפשר להניע את הרכב מחדש. אהבת המלאכה כרוכה ביכולת לגייס את כוחותינו ליום חדש, להציב לעצמנו יעדים, לשמוח גם בשגרת ימי המלאכה האפורים. המלאכה אהובה על אף הקושי והמאמץ כי היא מטעינה וממלאת. בעבר, התקיים מרחב המלאכה בשדה הממשי של עבודת האדמה ועמל השדה. כמעט כל אדם טיפח גינה, שדה ומרחב חקלאי מחוץ לביתו. כיום, כשהחברה האנושית עירונית ומרוחקת מהטבע ומהאדמה, ההתנסות החקלאית יכולה לשוב ולספק מרחב לחוויה של עמל ומאמץ.

מקורות שונים ודמויות שונות במסורת חכמי הגליל עוסקים בחיבור התורה והתלמוד, המסמלים את עולם הערכים, עם עבודה ועם דרך ארץ, המבטאות את עולם הפרקטיקות וההתנסות המעשית המתחייבת מאותו עולם ערכי. זאת על בסיס תפיסה הסוברת כי למידה קשורה גם בגוף ובמעשה ולא רק בתודעה ובשכל. גם במזרח קיימות דמויות מופת שעסקו בסוגיה זו. מסופר על מהאטמה גאנדי שהסתובב תמיד כשבאמתחתו נול ידני וטווה צמר אגב שאר עיסוקיו ושיחותיו בשל חיבתו למלאכה והבנתה כקשורה בקשר מתמיד לבניין האישיות.

'אהב את המלאכה' פדגוגיה עמלנית (המשך)

אהבת המלאכה ככלי מרכזי לפיתוח חברתי ועצמי, ובפרט מלאכת עבודת האדמה החקלאית, קיבלה משנה פיתוח ושכלול בתקופת התחייה העברית. אהרון דוד גורדון טיפל בנושאי האומה והעבודה במסות ומאמרים רבים והביא לידי ביטוי מקיף את הפוטנציאל החינוכי והקיומי הטמון בהתנסות בעבודת השדה. כך למשל כתב גורדון: ואני מרגיש את החיים ההם, והנה הם צרים כפי שאול, והנה נפשי בתוכם כמו בתוך מכבש מעוכה, רצוצה, מרוסקה, והנה הם מפעפעעים גם בתוך נפשי ועושים שמות בקרבי, ואני מתנער בחזקה, בכל כוחי, ומנער מעלי ומקרבי את החיים ההם. ואני מתחיל הכל מחדש, הכל מחדש. מן האלף-בית אני מתחיל את החיים, אינני משנה, אינני מתקן, כי אם עושה הכל מחדש. והדבר הראשון, הפותח בראשונה את לבי לחיים, אשר לא ידעתי כמוהם, היא העבודה. לא עבודה לשם מחייה ולא עבודה לשם מצווה. כי אם עבודה לשם חיים – עבודה, אשר אור חדש נוגה עליה. אשר ראיתה, והנה היא אחד מחלקי החיים, משורשיהם היותר עמוקים. ואני עובד.

אולם, אם במשנת העבודה של גורדון מצאנו את העמל כמפא לפשברים קיומיים ולאומיים, כיום החינוך העמלני משמש משקל נגד חיוני לתרבות "הקל" הצעירה, תרבות שחורת על דגלה "אפס מאמץ", כלשון השיר הפופולרי. כיום, צעירים רבים מאבדים תחושת מסוגלות וחווים קריסת קשב קשה הנובעים מתרבות המסכים וכן מחוויית חיים שאיבדה את האיכות הפשוטה של התנסות בעמל מצמיח. חוויית החינוך העמלני מבוססת על פיתוח מסוגלות והתמדה. אלו נובעות מהתנסות בהשפעה מטיבה ומשמעותית בסביבה החיצונית, הכוללת הצבת מטרות יומיומיות מדידות המשקפות פעילות יצרנית המועילה לעולם ולחברה. על כן שדה החינוך העמלני משמש מרחב משקם ומעצים הפותחם לאתגרי עידן מהפכת הקשב.

פדגוגיה עמלנית וחינוך בלתי פורמלי

החינוך העמלני המודרני-אירופאי גובש בעיקר בגרמניה בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20. במהותו הוא הדגיש את היישום המעשי של ידע ושל מיומנויות באמצעות עבודת כפיים, בניגוד לחינוך האקדמי המסורתי. בין עקרונותיו המרכזיים, עמד שילוב של תיאוריה ופרקטיקה: ידע תיאורטי לא הופרד מהמיומנויות המעשיות, אלא השתלב ויושם בתהליך הלמידה. כמו כן, הודגשו הסתמכות עצמית ועצמאות: התלמידים עודדו לגלות אחריות על הלמידה שלהם ולפתח עצמאות באמצעות עבודתם. כן הודגש שיתוף פעולה כפול: הגישה הדגישה את החשיבות שבשיתוף פעולה בין התלמידים ובין תלמידים לפורים כאמצעי ללמידה ולהשגת מטרות משותפות. לבסוף, התאפיינה השיטה בשילוב בין עבודה ופנאי, בהכרה בחשיבות שניהם להתפתחות העצמית. הפדגוגיה העמלנית הייתה בעלת השפעה על עיצוב מערכת החינוך בגרמניה, והייתה לה השפעה גם על החשיבה החינוכית במדינות אחרות, כולל ארצות הברית.

לפי דוד שחר, שסקר בהרחבה את נושא החינוך העמלני העברי, היה זה אחד העקרונות שזכו לחשיבות ולהסכמה רחבה בקרב כל זרמי החינוך העברי בארץ ישראל בראשיתה, על אף חילוקי דעות עמוקים בנושאים רבים אחרים. דרכי הלמידה של החינוך עמלני, כתפיסות וכמתודות פדגוגיות, נועדו להגביר את פעילותו העצמית של התלמיד ואת שיתופו בתהליך הלמידה ולפתח את כל כוחות הנפש של הילד בהנחה שרק על ידי "עמלנות" ו"עבודה עצמית" הוא יוכל להגיע לעצמאות אמיתית.

לפי שחר, ההערכה למושגי היסוד של הפדגוגיה החדשה ולשימוש בהם למען צרכים לאומיים בארץ ישראל העמידה את מושגי העמלנות והעבודה העצמית לא רק כמתודות הפותחות לגילויי חיו של הילד וצרכיו האינדיבידואליים, כפי שלמידה הפסיכולוגיה בת זמנה, אלא בעיקר כדרך המקשרת בין נתוני הילדות לצורכי החברה העברית המתהווה.

'אהב את המלאכה' פדגוגיה עמלנית (המשך)

ההלכה למעשה - תנועת השומר החדש מיישמת "אהב את המלאכה"

הפעילות המתקיימת כיום בתנועת השומר החדש נובעת מזיהוי צורך – צורך של החקלאי, צורך של האדם או מצב הזקוקים לסיוע. המשולש המתודי צורך-משימה-לימוד מגדיר משימה משמעותית או משימות מספר בשטח שנועדות לאותו צורך. לאחר ביצוע המשימה, מתקיים מפגש להעמקה, ללמידה ולבירור ערכי העוסקים בצורך עצמו או במשימה שזה עתה סיימו והמכוונים את המשתתף לאיתור צרכים ואתגרים נוספים, להתגייסות למשימות נוספות וללימוד נוסף במעגל מתפתח.

בתי הספר והתוכניות השונות של השומר החדש מיישמים את עקרונות החינוך הבלתי פורמלי בצורה מעמיקה גם בתוך מסגרות פורמליות. לאחר התנסות בהעמקת המתודה העמלנית במסגרות החינוך הבלתי פורמליות שלנו, ניגשנו חזרה למרחב החינוך הפורמלי והחזרנו אליו את מתנות שדה הפעולה של הפדגוגיה העמלנית. כך עשינו הן ברשת תיכוני "אדם ואדמה" הן בחוויות חקלאיות פגוונות שאנו מציעים למסגרות פורמליות שונות (כגון התנדבויות חד יומיות או מסעות חקלאיים לבתי ספר). אנו עושים שימוש בכלים שגיבשנו בסביבת העבודה הבלתי פורמלית ומצמיחים שדה חינוכי חדשני, פורה ומצמיח.

כך, למשל, התוכניות החינוכיות שלנו (וגם בתי הספר) מאופיינות בוולנטריזם גבוה במיוחד. התלמידים מגיעים לבית הספר מבחירה ומבצעים פעולות התנדבותיות בדרך כמעט יומיומית. סביבת למידה רב מצדית: מגוון הפעולות וסביבות הלמידה, אשר משלבות בין מעשה ללימוד, מאפשרות ורסטיליות ורב מצדיות בלמידה לאורך היום והשבוע. הלמידה מתקיימת גם בשדה, גם בכיתה וגם בדשא, גם בחוגי נגינה וגם בטיולים שנתיים וכד'. עיקרון הסימטריה: יחסי הצוות והחניכים במהלך העבודה החקלאית מאופיינים בסימטריה גבוהה, כאשר הצוות איננו גורם מפקח אלא שותף. מורי בית הספר והמדריכים עובדים בשטח כתף אל כתף עם התלמידים ועם החניכים. עיקרון הדואליזם: אנו מטפחים דואליזם במרחב שבין תהליכי הפרט והקבוצה – ללמוד להתפתח הן כפרט הן כחלק מקבוצה במקביל. עיקרון המודולריות, הנשענת על שיבוץ סידור עבודה, הנסמך על איכויות ועל יכולות שונות בהתאם לאופי המשתתפים. לבסוף, מתקיים מודל ניהוג משותף, המאפשר לחניכים מרחב התנסות רחב לניסוי ולטעייה, בגילוי אחריות על היבטים שונים של סביבת המשימה. גם הפיקוח על איכות הביצוע ועל עמידה ביעדי הקבוצה מתקיים במשותף עם חברי הקבוצה ועם החניכים. כמו כן, טקסים וסמלים מתודיים מעוצבים בתהליך ההסמלה של העבודה החקלאית.

'אהב את המלאכה' פדגוגיה עמלנית- המשך

מקורות להעשרה ולהעמקה

תחיית העם, התחדשותו לעם עובד ויוצר, לא תוכל לבוא אלא על ידי עבודה, עבודה בכל צורותיה, אבל בעיקר על ידי עבודת כפיים, ובייחוד על ידי עבודה בתוך הטבע. כל בני העם צריכים לעבוד. וכן גם גאולת הארץ לא תוכל לבוא אלא על ידי עבודה. אין קניין בקרקע אלא בעבודה, לא רק מהבחינה הסוציאלית, כי אם גם מהבחינה הלאומית. פה יש מהפכה יסודית ברוח, בהרגלי החיים, ביחס אל החיים ובטעם החיים, ויש מהפכה גם במחשבה, באופן השגת חזיונות החיים. פה לא מלחמה בין העבודה והרכוש, כי אם מלחמה בין היצירה והפרזיטיבות. לא הרכוש הוא העיקר, לא הוא הכוח ולא בו אושר החיים וטעם החיים. העיקר הוא היצירה. כך היא דרך תחייתנו וגאולתנו. דרך אחרת אין לנו...בהתחדשות עצמותנו על ידי הארץ ובהתחדשות הארץ על ידי עצמותנו.

האופה והעבודה / אהרון דוד גורדון

רעיון העבודה העברית עומד לפני ניסיון קשה מאד. ניתנה דוגמה שהמדגימים עצמם יבהלו אחר כך כשיראו את הפרי אשר שוו להם. רעיון העבודה היה הכבוש ביותר יקר של הדור. הוא לא רק נתן תקווה להרחבת הישוב ולביסוסו – הוא מילא את הציוניות תוכן מוסרי-אנושי; הוא הפרה את כל חיינו, את כל יצירתנו. ההפשטה היתה סמל הגלות. במחשבה היינו ממלאים חובת יצירה, במחשבה היינו נגאלים כביכול, אבל במעשה הכל נשאר כשהיה. העבודה מימשה בבת אחת את הכל, הטביעה על הכל חותם של אמת. בעבודה עצמית – רק בזה טבוע חותם של התחדשות ראשונה, בה נתבטאה המהפכה האמיתית של חיינו – הריפוי בשיתוק הרוחני והגופני של הגלות. היא היתה הגמול על דורי-דורות שהיו מנותקים מעצם החיים, מהאדמה, מפעיינות ההווה...אבל שאלה זו עומדת ותעמוד תמיד על הפרק – החובה של השתתפות בפועל של כל איש יהודי, של כל ציוני אמיתי בכיבוש העבודה, שכן כל הציונות נעשית פלסטר, כל רעיון התחיה נעשה פלסטר כשאין מצטרפת להם עבודה עצמית.

עיתון דבר 1934 // יעקב פיכמן

כך נהיה הפרא לעובד. ככה נולדה העבודה והתבססה על שלושת יסודותיה העיקריים: על המשחק שהוא תנועה חופשית הנובעת מתוך צורך פנימי אינסטינקטיבי, על הרצון הבא מתוך הכרח פנימי עצמי ועל המטרה העצמית, הבאה מתוך הסתכלות כלפי חוץ ומתוך ההכרה הפנימית. והעבודה נהייתה למקור היצירה וליסוד התרבות. ... אך יחד עם האור בא גם הצל, יחד עם הברכה באה הקללה לעולם. העבודה היא אשר העלתה את האדם מפרא לבן התרבות, והיא אשר הביאתו מחופש לעבדות. טרם גילתה העבודה החופשית את כוחה בעולם, טרם יצאה האנושיות משחר ימי ידלותה- אך התחיל הרכוש להצטבר וכבר הושמו כבלים על ידי העובד. נרכש פרי העבודה ויחד איתו נכבשה העבודה ונכבש העובד עצמו. בא האדון ונולד העבד, ואיתו הכיעור שבעבודה... ולנו הלא חסרה עתה הרגשות היופי שבעבודה, ההרגשה הטבעית הבאה מעצם טיב הווייתה. כי מכוערים חיי השיעבוד. כי רובצת קללה עתה על העבודה, חיי סבל ועוני כרוכים בה. ממקור הפראת הכוחות נהייתה העבודה למקור התשוש והדילדול של כוחות העובד.. דורש העובד את תיקונו בעולם ודורשת העבודה את תיקונה היא מהאדם. מתוך האונס והכרח לחיות לחירות החיים והיצירה. יען אך העבודה המבוססת על חופש הפעולה, על צורך פנימי ועל רצון חופשי ורק בשעה שמטרה בה לעובד- העבודה היא יוצרת חופשית, רק אז מסוגלה היא לתת סיפוק לנפש האדם.

מאמר העבודה 1916 / רחל ינאית

חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח- תמצית והיבטים דינמיים

**כתיבה – יעקב נוקד, רכז תחום ליווי דינמי
שכניה זיוון, מנהל 'אדם ואדמה' שלוחת תבור.**

א. פתיחה

קבוצת משימה היא אתגר מורכב לפיצוח. הכל מתחיל במשימה. ואם אין משימה, אין קבוצה. יסוד קיום הקבוצה הוא המשימה. זה אפילו נשמע קצת אכזרי – אם לא עמדתם במשימה, אנחנו סוגרים את הקבוצה. אם לא עמדת במשימה – אתה לא מתאים לקבוצה. זה סוג של תנאי. אהבה שתלויה בדבר. אבל בעומק זה לא חייב להיות ככה. כי המשימה היא רק תחילת הסיפור. קבוצות המשימה שלנו נולדות כחלק ממשולש המוקדים- צורך-משימה – לימוד (ראה לעיל בחוברת) המעצב גם את הטבע הפנימי של קבוצת משימה חינוכית ארוכת טווח. כך שהמשימה היא אמנם מרחב אמיתי ומוגדר, אבל היא חלק ממשולש, היא מושפעת ומשפיעה.

ההגדרה לקבוצת משימה חינוכית ארוכת טווח מורכבת משני סעיפים –

1. קבוצה שההתכנסות העיקרית שלה מתמקדת לצורך משימה מוגדרת, מובחנת ומדידה. ואם מסתבר שהקבוצה לא עומדת במשימה, או שהמשימה הסתיימה ואין משימה נוספת, הקבוצה מתפרקת.
2. אחרי שיש משימה, נוסף הצד החינוכי/התפתחותי, קודם כל על מנת לשרת את המשימה. זאת ההצדקה ה"פשוטה" והגלויה של התהליך החינוכי. לאחר שצד זה משרת את המשימה, הוא יכול (ואף אמור) להעמיק ולהתפתח בפני עצמו, לטובת פיתוח אישי וערכי של חברי הקבוצה.

ב. דיון

בדיון להלן נעסוק במאפיינים מרכזיים שונים העומדים בליבת הליווי והתמיכה בחבורות המשימה-

1. מהם הדגשים לבחירת המשימה? איך בוחרים משימה נכונה?
2. יעדים - מה המטרה הסופית של הקבוצה? האם ניתן להגדיר מטרה אחת לקבוצה כזו? האם יש ציפייה מעבר למשימה העיקרית? מה ייחשב חוסר הצלחה של הקבוצה?
3. התהליך החינוכי - מה הציפיות מהתהליך? מה מאפיין את התהליך? איך רותמים את הקבוצה לתהליך?
4. הקבוצה - מה בסיס החוזה הקבוצתי? מה קורה אם חניך לא מצליח לעמוד במשימה? מה יכול לגרום לקבוצת המשימה להיכשל? מה קורה אם קבוצה נכשלת במשימה? (גניבות חוזרות בשמירות, חקלאי מפטר את הקבוצה...) האם חבורת משימה מתאימה לכל אחד?
5. הצוות - מה מיקומו ותפקידו של הצוות ביחס לקבוצה?

חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח (המשך)

בחירת המשימה

בחירת המשימה מתחילה מערכים וייעוד שמוגדר מראש. ייעוד ארגון השומר החדש הוא שמירה על אדמות המדינה במעשה ובלמוד, על פי הערכים ערבות הדדית, אומץ אזרחי ואהבת הארץ. על פי ייעוד זה וערכים אלו, נבחרות המשימות. דגש נוסף בבחירת המשימה, הוא ההתאמה שלה לחתך הגיל של חברי הקבוצה. לעולם תיבחר משימה שיהיה ניתן לעמוד בה בשני תנאים: מצב בריאותי תקין, ובחירה מרצון.

מטרת הקבוצה

האם ניתן להגדיר מטרה אחת לקבוצה שכזו? ננסה לפשט את השאלה ואת המשמעות של "מטרה". לכאורה המטרה של קבוצת המשימה היא לעמוד במשימה. וזה אכן נכון. אבל מדובר בקבוצת משימה חינוכית ארוכת טווח. ולכן יש ללכת בכיוון הפוך, ולענות על השאלה. מה ייחשב חוסר הצלחה של הקבוצה? וכאן פשוט להתחיל מהתנאי הראשון. קבוצה שלא עומדת במשימה, לא הצליחה. אבל יתכן מצב שבו הקבוצה עמדה במשימה ועדיין לא הצליחה. מפני שזו קבוצה חינוכית ארוכת טווח. קבוצה שלא הצליחה להתפתח, כקבוצה וכיחידים, מתוך המחוייבות הפשוטה למשימה, לא הצליחה. קבוצה שבוגריה לא התפתחו מבחינה ערכית, לא הצליחה. ולכן ניתן לומר שקבוצת משימה שהצליחה, היא קבוצה שמתוכה יצאו אנשי משימה ערכיים. הם קודם כל יודעים לעמוד במשימה באופן מלא, אך הם תופסים את המשימה כפלטפורמה למימוש ערכי, אישי וחברתי. בוגר ראוי של קבוצת משימה ערכית, הוא אדם משימתי, מוסרי, חברתי ומתפתח בעבודת המידות שלו.

התהליך החינוכי

וכאן המקום לדבר על התהליך החינוכי בקבוצה שכזו.

זהו תהליך ייחודי, וזהו סודו וכוחו. הטריגר הראשוני והשגרתי לתהליך החינוכי הוא העמידה במשימה, על כל השלכותיה הקבוצתיות במובן הרחב שלהן. פיתוח של שיח בטוח, מעמיק, רלוונטי, מתוך העמקת היכרות ועין חיובית, וכל זאת על מנת לשרת את קבוצת המשימה. זהו המעבר במשולש (צורך/משימה/לימוד) מהמשימה, ללימוד. דווקא ככל שהמשימה מדוייקת, מאופיינת ומאתגרת, התהליך החינוכי שעל גביה יהיה יסודי אמיתי ורלוונטי.

היפוך היחס - התעוררות

ואם הדברים קורים נכון, מגיע שלב חדש, בבחינת "אמת פארץ תצמח", שבו היחס מתהפך. התהליך החינוכי מקבל חיים משל עצמו, במקביל להמשך עמידה מתמדת במשימה. המשימה הופכת מיעד ממשי, לפלטפורמה ערכית וחינוכית. לדוגמה יש לפתח עין טובה, ולו על מנת לעמוד נכון במשימה. יש לפתח גם אמון על מנת לעמוד במשימה. ולאחר שיש עין טובה, ולאחר שיש אמון, הם מתגלים ערך בפני עצמו. הם נולדים מהשותפות למשימה, ומתגלים במלוא עוצמתם. דוגמה נוספת היא הקשר החברתי. כשמדובר בקבוצת חברים, לכאורה הקשר חזק יותר ובחירי יותר. ולפעמים כשיש קונפליקט או חוסר הצלחה, הקשר יכול להתפרק. דווקא קבוצת משימה, תכיל קונפליקטים וחוסר הצלחה, כי עיקר הקשר נובע ממחויבות למשימה. פעמים רבות קורה שחניכים מפתחים קשר שלא היה מתקיים בקבוצת חברים רגילה, קודם כל מתוך המחויבות לקבוצת המשימה. הם ילמדו לקבל, להקשיב, לשותף פעולה ואף לסלוח, על מנת לעמוד במשימה. ולאחר שהם מפתחים את היכולות העמוקות האלו, הם מגלים שהקשר שנוצר בגלל המחויבות למשימה, הופך לקשר שיכול להיות אמיץ יותר מקשר חברתי רגיל, שכן הוא עמד במבחנים חזקים יותר, וגילה תעצומות נפש עמוקות יותר. קשרים כאלו הם התוצר העמוק של קבוצת משימה.

חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח (המשך)

חבורת משימה

החניך מעמיק בפיתוח אישיותו, והקבוצה הופכת לחבורה. ולכן המושג הנכון לקבוצה שכזו, הוא "חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח". ככל שהתהליך המשימתי מתעצם, התהליך החינוכי מתעצם – צורך משימה לימוד ולכן אותה "אהבה התלויה בדבר" הופכת לאהבה שאינה תלויה בדבר. זו נקודת ההתמרה הרצויה בקבוצת משימה שהופכת לחבורת משימה.

הקבוצה

בקבוצה - בסיס החוזה הקבוצתי הוא קודם כל פיתוח קשרים קבוצתיים מלאים לטובת העמידה במשימה. כאמור לעיל, היעד הבסיסי הוא להפוך להיות שותפים לדרך על בסיס המשימה. שותפות זו בנויה על כבוד ואמון הדדי. להוקיר את השונות ולכבד אותה מתוך מחויבות למשימה. ובמישור הקבוצתי עולים אתגרים קבוצתיים, שקודם כל קשורים לעמידה במשימה. אחד האתגרים היסודיים הוא מצב שבו חניך (או כמה חניכים) לא מצליח לעמוד במשימה. ולפעמים גם הקבוצה יכולה להיכשל במשימה (כמו מצב שבו החקלאי מפטר את הקבוצה). במצבים כאלו, האתגר של הקבוצה הוא להתמודד עם הקונפליקט המשימתי, מתוך מקום של מחויבות ושותפות, כך שהחניך או הקבוצה ישפרו את היכולות המשימתיות שלהם. הנחת המוצא היא שיש להשקיע אנרגיה (בלמידה, אימון, חיזוק ובכל מה שצריך) על מנת לסייע לחניך או לקבוצה, מתוך אמונה ביכולת שלהם לעמוד במשימה, אך יש מימד נוסף באמונה הזו בחניך או בקבוצה, אמונה בכך שיש לחניך או לקבוצה רצון פנימי (אותו יש לחשוף ולפמש) לעמוד במשימה באופן מיטבי. וכאשר עומדים באתגר המשימתי בהצלחה, הקבוצה מתחזקת, הן כקבוצת משימה, והן כחבורת משימה. אתגר קלאסי נוסף של חבורת משימה הוא השחיקה של המשימה. מצב זמני של חוסר יכולת להתחדש ולרענן את תחושות המשמעות והענין שבמשימה. במצב זה לפעמים החניכים מרגישים מנוצלים, בשל העדר תיווך מספיק של הגורם שמוביל את קבוצה, וכן במצבים של עיבוד לא נכון של משרים קבוצתיים.

העיסוק במשרים קבוצתיים, סביב נושאים של היכרות אישית, תרבות קבוצתית ותקשורת, הם הבסיס הקבוצתי של חבורת המשימה. ע"פ מודל התפתחות הקבוצה של מקנזי (שמסתבר עם השנים כמתאים לחבורת המשימה החינוכית ארוכת הטווח של השומר החדש), השלב השני הטבעי הוא שלב הבידול. זהו שלב עימותי, תחילת בדיקת המסגרת והגבולות (חיצוניים, וכן בתוך הקבוצה) תוך קריאת תגר עליהם. בשלב זה מתחילים להיווצר זהות וגיבוש. ניסיון לגבש מנגנון לפתרון קונפליקטים, כדוגמת משבצת הדינמיקה הקבוצתית, עוזר להתגבר על השלב. (המטרה אינה לנצח את הקונפליקט שכן תמיד יבוא עוד אחד, אלא להבין שיש לקונפליקטים מקום ושהקבוצה לא מתמוטטת בנוכחותם). אתגר נוסף של חבורת המשימה הוא מצב שבו הקבוצה שומרת על סוד "רע" (כמו סוד שקשור לשבירת נהלים או מוסכמות של התכנית), סוד שבגללו היא עלולה להתפרק. בשמירת סוד זה מתקיים ניתוק בין הצוות החינוכי לבין לקבוצה, נוצר מצב של הומוגניות ושטחיות בשיח של הקבוצה, הומוגניות שמסתירה את הקושי והשונות. השטחיות בשיח יכולה לייצר בריונות שכן במצב כזה הקוד הקבוצתי הוא שאסור לדבר. לצוות הקבוצה יש אתגר לזהות את השטחיות הזו, ולקדם את הקבוצה למצב בו יש אמון, והסוד יכול להתפרק ולהחזיר לקבוצה את יכולת ההתפתחות שלה.

חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח (המשך)

שלב מחויב בתהליך ההתפתחות של חבורת המשימה הוא מצב של בעלות של הקבוצה על המשימה. הן מבחינת האחריות לביצוע מיטבי של הקבוצה, והן מבחינת הזדהות עם המשמעות הערכית של המשימה. בעלות זו אינה חייבת לנכוח בהכרח בתודעה האישית של כלל חברי הקבוצה באופן מלא. יתכן מאוד שחלק מחברי הקבוצה יפנימו את תודעת השליחות, ואת המשמעות הערכית המלאה, וחלק יפנימו משמעות זו באופן חלקי. אך כל עוד מובילי הקבוצה יהיו אלו שתופסים את משמעות המשימה באופן מלא, ניתן לומר שהקבוצה עצמה תופסת את המשמעות הערכית של המשימה באופן מלא.

ג. מסקנות

כפי שראינו, המשימה היא המפתח לקיומה והתפתחותה של חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח. אך לא מדובר בסתם משימה. זו משימה שחייבת להיות ערכית, ומשימה זו תבטא שליחות של העוסקים בה. משימה שכזו לעולם לא תועלתנית גרידא. לחבורת המשימה יש אתגר - יכולת הכלה של מתקשים, כל עוד הם מתקדמים לקראת היותם חניכים שעומדים במשימה. מתפתח איזון בין חשיבות המשימה לבין השארת החלש על חשבון המשימה. ומנגד, גם אם חניך או חניכים מסוימים עומדים במשימה באופן מעולה, אם הם יוצרים אתגרים חברתיים משמעותיים, זה יכול להזיק ואף להרוס את הקבוצה. מבחינת פוטנציאל הלכידות הקבוצתית ופיתוח קשרים אישיים עמוקים, דווקא לחבורת משימה יש פוטנציאל ללכידות גבוהה ויצירת קשרים אישיים חזקים, מכיוון שקשרים אלו נוצרים דווקא מתוך חיבור למשימה, למרות קושי אישי. מדובר בשותפים שאתה "תקוע" איתם וחייב להסתדר איתם. ואם אתה מצליח, הצלחת בעצם לפרוץ את גבולותיך האישיים והחברתיים. הערך העיקרי שמאפיין את הקשר הקבוצתי והבינאישי בקבוצה הוא ערך הרעות - מחויבות אישית שנובעת ממחויבות למשימה. ניתן לומר שבעומקו, ערך הרעות לא פחות חזק מערך החברות, ולעיתים הוא אף חזק ממנו. ניתן לומר שבבסיס ערך הרעות נמצא תהליך של התמרת המחויבות למשימה, למחויבות אישית. ניתן גם להבין את החשיבות שביצירת פורום דינמיקה - פורום ליישוב סכסוכים, תיאום ציפיות, והתפתחות עומק (אישית וקבוצתית) לאור ערכי המשימה. כאשר הדינמיקה פועלת את פעולתה באופן בריא, היא הופכת מעצם טבעה מקבוצת משימה, לקבוצת התפתחות אישית.

נוער מוביל נוער מוביל קהילה

כתיבה – רינה בן נר מנהלת חינוך והדרכה בתנועה החדשה

קהילה חזקה ופעילה מסוגלת לתת מענה לתחושת הניכור והבדידות שיש בחיים המערביים של היום והיא מהווה מסגרת מחבקת אך לא חונקת. מקום של בחירה, סולידריות ותמיכה. היא מספקת מעגל חברים קרוב ונגיש – מעין משפחה מורחבת שבוחרים בה – ועונה על צורך בסיסי בתחושת שייכות לקבוצה ולמקום.

שורשי היניקה של קהילות כיום במדינה נטועים עמוק בהיסטוריה של הקמת המדינה וההתיישבות העובדת. ראשיתם בחלוצי העלייה השנייה ששאפו לבנות חברת מופת בארץ ישראל על ידי התיישבות חקלאית עברית המבוססת על שותפות וערבות הדדית. המשכם בחלוצי מושבי העולים שהגיעו ארצה בעלייה הגדולה והקימו מושבים באזורי הספר וגבולות המדינה ובכך הגשימו את חזון הפרחת השממה. כל אותן הקבוצות, הקיבוצים ומושבי העובדים והעולים, הגשימו את הרעיונות הללו בדרכם הייחודית. העקרונות יצרו מארג חיים קהילתי שמבוסס על המתח בין היחיד לכלל בין הפרטי לציבורי. בבסיס המתח עומדת ההשתתפות של היחיד בעיצוב המשותף ודרך יצירה משותפת הקהילה מעצבת ובונה תרבות מקומית ומסורות ייחודיות לה המעבות את שורשיה.

אחד הביטויים המאפיינים קהילה שוקקת חיים ועשירה היא גידול הדור הבא ילדים ובני נוער למען יצירת המשכיות פורייה. תנועת נוער פעילה ויצירת מרחבים חינוכיים בלתי פורמליים במסגרת הקהילה והישוב הינה כלי משמעותי בעל ערך רב המאפשר ביטוי זה. התנועה שלנו- התנועה החדשה בשומר החדש שואפת לייצר מרחב ביטוי והגשמה לכל חניכה וחניך בישוב בו היא פועלת ולקיים חברת מופת צעירה ובוגרת שפועלת לאור ערכיה. הק"ן- קהילת הנוער הוא מעגל פנימי בתוך הקהילה הפועל בתוכה ומהווה את אחד המרכיבים המעצבים אותה. תהליכי ההתחנכות נעשים במסגרת קבוצתית ומובילים אותה נער ונערה מעט בוגרים יותר שהם המדריכים ומהווים מודלינג עבור החניכים הצעירים. הקבוצה מתקיימת במסגרת תרבות של מעגל בה מתקיים שיח דיאלוגי, שוויוני, הדדי ומכבד הנותן מקום ומאפשר להיות מי שאני ולהביא את היכולות והכישורים שלי לידי ביטוי גם בתוך הקבוצה וגם החוצה אל תוך הקהילה.

לצד מרחב הק"ן מתקיים מרחב חוץ הנקרא חווה. החווה מאפשרת לנוער שלנו להתחבר מחדש לאדמה ממקום מקיים יותר ולהחזיר את הקהילה ליסודות שעליה המרחב הכפרי קם. אנו מוצאים בחווה מקום ללמידה מגוונת, רחבה ופתוחה בכיווניה הרבים. בעזרת החינוך ההתנסותי המאפשר התנסות ישירה אנו רוכשים ידע ומיומנויות של המאה ה-21 כגון- עבודת צוות, סקרנות, יצירתיות, אותנטיות וכו' המאפשרות עולם של חוויות, הקשבה, הכלה, הגשמה, תיכנון ועוד. דרך גידול ירקות עונתיים, בנייה בעץ, בנייה באדמה, יצירה מחומרים מהטבע ואינסוף של שהייה ויצירתיות במרחב החוץ אנו מעודדים את החניכים שלנו לא לפחד פלטעות ולנסות שוב, לעבוד קשה- לגעת בידיים, לקחת אחריות וליזום פרויקטים ובעיקר פשוט לעשות. אלו הם מן הכלים הטובים ביותר לפיתוח תחושת מסוגלות, ערך עצמי וחיבור משותף בתקופה מאתגרת של הפרעות קשב, ניתוק והתרחקות.

החווה היא מקום מרכזי בישוב שמהווה אבן שואבת עבור כלל הקהילה, מקום שמותאם לסיפור המקומי, מחובר לשורשים ולאדמה, צומח ומתחדש מהם. שיתוף הפעולה בין חברי הקהילה שהופכים להיות חלק, מחזק את הקהילה ואת האנשים שבתוכה. כוחה של קהילה טמונה ביכולת לבנות רבדים ושכבות של חומר אורגני חי היוצר מרקם עדין של חיבור ויחסי גומלין אשר לכל חלק תפקיד חשוב ומרכזי ביצירת מערכת שלמה ומקיימת של חיים עשירים ומלאים של שייכות, נתינה ומשמעות.

הלך רוח של חונך/ת חבורת משימה

חינוכית ארוכת טווח

כתיבה – יעקב נוקד, רכז תחום ליווי דינמי
מעובד לפי מקורות מאת קרלוס קסטנדה

א. סבלנות – אך לא אדישות.

בתהליך ארוך טווח, ישנם תהליכים שמצריכים זמן רב. זמן של הטמעה, שינוי דרכי חשיבה, למידת המציאות ולמידת העצמי, ואימון. לעתים קרובות החונך יגבש עם חניך או הקבוצה תהליך, ולאחר זמן פה ייראה כאילו התהליך לא מתקדם. יש צורך לבחון האם היעד עצמו הוטפע, והאם החלה עבודה עליו. במידה וכן, על החונך לגייס סבלנות וגם להנכיח אותה במציאות, ולעודד את החניך או הקבוצה להמשיך לעבוד. פעמים רבות יהיה צורך בדיוק של התהליך בשלב הזה, וגם הוא צריך להיעשות מתוך סבלנות.

ב. קשיחות – אך לא אכזריות.

פעמים רבות בגלל קושי המשימות החניך ינסה (מתוך רחמים עצמיים וויתור עצמי) להוריד מעצמו עומס מכל מיני סוגים בעזרת פניה לרחמי החונך. קשיחות של החונך תחזיר אותו לעצמו, ללקיחת אחריות מתוך מציאת "מקום האין רחם" העצמי, המביא לתנועה ועשייה אישית מתוך אחריות. קשיחות זו אינה עונש, אלא כבוד לחניך ולמציאות. קשיחות זו מייצרת מרחב עבודה וצמיחה, שבו החניך זוכה בפירות עמלו, מתוך עבודה אישית שבונה את אישיותו.

ג. תמרון – אך לא מניפולטיביות.

פעמים רבות יש צורך בתמרון. מטרת התמרון היא לפתוח את גבולות המרחב להזדמנויות חדשות, שהן עצמן תעצבנה את העשייה של המשימה ואת התהליך החינוכי של הקבוצה. אלו יכולות להיות גם הזדמנויות חדשות לקשרים ולתובנה. יש צורך בעירנות להזדמנויות תמרון, שכן הן קיימות תמיד אך לא תמיד אנחנו מבחינים בהן כי אנו נמצאים בפרדיגמה שייצרנו. כדי להגיע לתמרון טוב כדאי להתייעץ עם שותפים לעשייה, או עם הפורום הכללי בישיבת צוות.

לתמרון כח ודינמיקה משלו. בשלב הראשון יש לתכנן אותו היטב, ובשלב שהוא פועל כדאי לתת לו מרחב פעולה מתוך אמון למציאות ולחניכים. פעמים רבות המציאות תפתיע לטובה. תמרון אמיתי רותם את המציאות ומעצים את כוחו של החונך.

דוגמה למרחבי תמרון קלאסיים – דינמיקה, שיעורים, מסע שובר שגרה. יש לשים לב שהתמרון הוא חלק מתהליך פשוט וישר, והוא אינו הופך לעיקר התהליך. התמרון הוא כלי חשוב אך אינו יסוד.

הלך רוח של חונך/ת חבורת משימה חינוכית ארוכת טווח (המשך)

ד. מזג טוב – אך לא ריצוי.

מעבר למסגרת ולתפקידים יש בני אדם. ולפעמים היעדים, המשימה, ואי ההסכמות יכולים להוציא אותנו ממערכת יחסים אנושית, למצבים של אכזבה, תסכול וניכור. הלך רוח של מזג טוב תמיד מחזיר את הדברים למקומם, אנו בני אדם שמנסים לעשות טוב ולהתקדם דרך הפלטפורמה הזאת. מזג טוב מתבטא במודעות עצמית, ביכולת אישית לשים גבול לכעס האישי על ידי לקיחת דברים בפרופורציות, בניסיון מתמיד להיות אובייקטיבי (ולא סובייקטיבי – מעורב מדי ולא נייטרלי – לא מעורב בכלל), להודות באינטרסים האישיים של החונך, ובחולשותיו. מזג טוב מתבטא ביכולת לחייך, להושיט יד, וליצור קשר אישי בעל יתרת אמון בחשבון הרגשות (הרחבה בהמשך). התקשורת לא תמיד חייבת להיות מובנת, אך הכוונה הכללית, כן. ובעומק – מזג אישי הוא ביטוי של רצון החונך לבוא מאהבה – אהבת אדם. לא תמיד זה מצליח, אבל תמיד יש לנסות שוב ושוב כעמדת חיים – לפעול מאהבה.

ה. דוגמה אישית – אך לא בהכרח להיות יותר טוב מהחניך.

דוגמה אישית נתפסת ככח המניע הגדול ביותר. דוגמה אישית נכונה אינה מצב שבו בהכרח החונך יודע לעשות את הכל הכי טוב מכולם. הוא לא בהכרח צריך להיות הכי "מוצלח" מכולם. הוא צריך לבטא בעשייתו ובהלך רוחו את העבודה הטובה ביותר שהוא יכול לעשות בתחומים הרלוונטיים ככל יכלתו. ובכך הוא פבטא קודם כל את הרצון, ואז את המימוש שלו. דוגמה אישית של רצון יכולה להשפיע על החניך לפתח רצון שעיצו יגיע רחוק יותר מהחונך. וזאת דוגמה אישית טובה. הדוגמה האישית נוגעת בחונך כאדם, ובחונך כאיש עשיה, ואין להפריד בין הדברים.

מתוך שאנו הולכים בה, הדרך מתבהרת

אסיף מסכם לחלק ב/ חבורת הכותבים

מתוך פרקי חוברת זו עולה עפת התמצאות מרגשת המסייעת בידנו בעת הניווט בשדות החינוך שלנו. זוהי מפה המציגה את האתגרים המרכזיים, ואת נקודות הייחוס, העולים יחד בכדי להצמיח את התנועה החינוכית המגוונת, הייחודית, והפורייה המשותפת לתוכניות החינוכיות שלנו.

מצאנו כי הגדרת היעוד שלנו לשמירת אדמות המדינה בפעשה ובליעוד, מייצר מתח מתמיד ובונה בין המשימה (המעשית) לבין מרחב הלימוד וההעמקה שהוא מביא בכנפיו. מתח שהוא התשתית של התנועה המשימתית החינוכית שלנו. הפעילות שלנו במרחב החינוך ההתנסותי והחוויתי, עומדת על ליבת החיבור בין התנסות (חוויה) ובין נוכחות (הווייה), ומתן מקום לתובנות וללמידה מתוך המקום הזה, כאשר החיבור בין העשייה החקלאית, הטבע, והסיפור של המקום והחקלאי, יוצרים בהצטרפם יחד את השפעתם על המשתתפים.

צמיחה מתחדשת המחוברת לשורשיה הינו דימוי מרכזי במתודת הגישה שלנו למורשת היהודית-ציונית המשותפת. מתודה שפועלת יחד לשמירה על מקורותיה ולחידוש אופקי הצמיחה שלה.

מתודת החינוך העמלני בה אנו עושים שימוש נרחב מהווה מרחב למידה משמעותי ללמידה ולפיתוח מיומנויות מגוונות וייחודיות. זאת תוך שימוש בכלים של חינוך בלתי פורמאלי גם אל סביבות העשייה של חינוך פורמאלי.

ולבסוף, חבורת המשימה החינוכית ארוכת הטווח, מהווה מודל פעילות מתחדש המביא עמו אתגרים ופוטנציאל צמיחה ייחודיים לפרט ולקבוצה. גיבוש חבורה מתוך מחויבות למשימה משמעותית משותפת, מהווה מרחב התפתחות ערכי ייחודי ומרגש. זוהי מעבדת צמיחה בעלת אופקים חינוכיים, שאנו מצקקים ולומדים תוך כדי התנסות, העמקה ושיפור עצמי מתמיד.

אנו אמונה כי חוברת זו, תהווה צוהר נאמן להיכרות וגישה נוחה עבור המבקשים להצטרף לעשייה החינוכית שלנו. וכן עבור אלו המבקשים ליטול מניסיוננו לשדות פעילות שכנים. לצד זאת אנו מניחים את הבירור המשותף כאן כפתח עבורנו להמשך פיתוח, גיבוש והמשגת המתודות שלנו. פתח להתמצקות, לשכלול ולשיפור התנועה שלנו, בדרך היפה והשמחה, בה אנו מתקדמים.

**המשימה שלנו היא לחדש את השורשים המזינים
ולשמור על הצמיחה הנחוצה**

השומר החדש
HaShomer HaChadash

בתכליתו הראשונה של הלימוד, תכלית שזיקתה אינה פוסקת לעולם, היא בירור המושגים. מעשה במושלה של אחת ממדינות סין העתיקה, שעלה בדעתו להזמין את קונפוציוס, שיעמוד בראש מפשלתו. שאל תלמיד אחד את קונפוציוס, באילו תיקונים יפתח את פעולתו. ענה הרב: "בתיקון המושגים". וכשראה שאין דבריו סבורים לתלמיד, הוסיף ופירש: "מקום שהמושגים אינם נכונים, הדיבורים אינם הולמים, וכשהדיבורים אינם הולמים, המעשים אינם נעשים", ודבריו הם אמת לאמיתה: שהרי בנקודה זו, נקודת בהירותם ואי-בהירותם של המושגים, קובע מעמד התודעה במידה רבה את מעמד ההווה. (פרדכי פרטין בובר)

